KRONIKA

Kronika Obce Báb

(neprešlo jazykovou korektúrou)

Úvodom

Táto knižka, hoci aj malá, napísaná pri príležitosti 832- stého výročia prvej písomnej zmienky o obci Báb, je svedectvom, že náš ľud žírnej oblasti Nitrianska žil v ťažkej práci po dlhé storočia a v borbe o svoj život v krutých podmienkach vývoja a vojen od začiatkov sťahovania národov až do konca druhej svetovej vojny. Preto teda svedectvá včerajška podchytené v kronike nech nám ostanú v spomienkach pre oboznámenie sa so životom našich predkov, ale súčasne aj výzvou, povzbudením, aby sme do zajtrajších dní dali všetko úsilie za náš krajší zajtrajšok.

Prínosom tejto práce je, že je to prvé písomné zoskupenie všetkého toho, čo bolo možné podchytiť z vybratých dejín, z ústneho podania, výpovedí starších občanov, z matrík, vizitácií a iných listín bábskej farnosti, ako i dokladmi SAV- Archeologického ústavu v Nitre.

Načrtnutý obraz života a kultúry roľníkov - vinohradníkov, dávnej minulosti Bábu, Rumanovej, Pustých Sadov a blízkeho okolia zachytil iba najvýstižnejšie prejavy, aké majú ešte dnes svojich pamätníkov. Ľud tento pod Hájikmi, v okolí potokov Jác a Jarč vytvoril bohatstvo tradícií, v ktorých uchoval živé svedectvo svojich pracovných skúseností a životné múdrosti. Z nich čerpal oporu a silu na obhájenie vlastného bytia a nebytia v nepriaznivých podmienkach minulosti.

Nakoniec sa chcem poďakovať všetkým, ktorí sa podieľali na zhŕňaní pramenných materiálov k tejto kronike, boli jej obohatením a pomohli, aby tu spísané dejinné epochy, zvyky, povesti a či obyčaje zostali odteraz zaznačené pre naše ďalšie pokolenia.

František V A R G A.

Pre úplnosť nášho dejinného obrazu, ktorý tu načrtneme, musíme sa najskôr zmieniť o dejinných udalostiach celého slovenského územia od najstarších čias, ale zvlášť sa budeme pridržiavať histórie Nitrianska, do ktorého patrí Báb, Rumanová a Pusté Sady.

Slovensko, ako ho poznáme, tvorí jednotný zemepisný celok, ktorý na západe a na severe je ohraničený vencom Karpát s Tatrami, na juhu stredným Dunajom, Ipľom a na východe horným tokom Tisy a Uhu. Dunaj a Tisa odvádzajú skoro všetky vody našich riek, ktorých deliacou čiarou sú Nízke Tatry.

Zemepisný obraz slovenského územia je pestrý. Striedajú sa tu údolia riek s pásmi vrchov vystupujúcich z úrodných rovín od pradávna obývaných.

Keď máme umiestniť naše územie v európskom priestore, vidíme, že Slovensko leží v strede Európy a jeho rieky sa roztekajú do všetkých európskych morí. Toto si je dôležité uvedomiť, lebo v starých dobách sa vinuli dôležité cesty jedine podľa riek. A tak na karpatských hrebeňoch a údoliach stretali sa všetky dôležité cesty z juhu Európy z Jaderského /Adriatického/ mora na sever pozdĺž rieky Moravy do Baltického mora a naopak. Vedľa riečišťa Dunaja viedla známa cesta, ktorá spájala západnú Európu s východnou. Obe cesty sa niekde pri Bratislave križovali. K týmto hlavným cestným tepnám pridružovali sa cesty pozdĺž tokov jednotlivých našich riek. Tak považská cesta viedla z Moravy cez Trenčín do Komárna /Clementie/. Pokračovaním bola cesta cez nitriansku oblasť ako dôležitá križovatka z Nitry na sever, ktorá odbočovala do Trenčína a spojovala dolinu rieky Nitry s Považím a ďalej ako obchodná tepna vedúca na Severné Slovensko do Poľska. Z Nitry vychádzala i druhá cesta do Ostrihoma a Budína odtiaľ pozdĺž Dunaja na Balkán. Z nej odbočovali ďalšie dve cesty na východ. Jedna cez dolinu Hornádu, cez rieku Poprad a druhá cez úpätie Matry a severný tok Tisy, cez Šariš na sever. Takto sa Slovensko

a Nitriansko dostávalo do styku so všetkými krajinami, a tak v blízkych osadách týchto ciest vládol čulý ruch.

SLOVENSKO V PRAVEKU.

Len, čo sa stratil z Tatier a Karpát ľad /doba ľadová/ usadili sa tu ľudia, ako to nasvedčujú náleziská predmetov vyrábaných z pazúrika a vybrúsených kostí mamutov a jaskynných medveďov, ktorých vývoj zapadá do staršej doby kamennej. Dôkazom sú nálezy v Moravanoch pri Piešťanoch, Bolerázi a inde.

Po čase človek okrem plodov rastlín a ovocia živil sa po zdokonalení primitívnych zbraní lovom zvierat a postupne chovom dobytka a obrábaním pôdy. Jeho príbytkom boli najskôr skrýše, jaskyne a potom blatom ohradené koliby, kedy už nádoby si vypaľovali z hliny.

V II. storočí pred n. l. tamojší obyvatelia začali si vyrábať nástroje z bronzu a medi, preto sa táto doba menuje bronzovou. Vyznačuje sa aj tým, že mŕtvych spaľovali /popolnice/, kdežto predtým pochovávali v skrčenej polohe /skrčenci/. Čo to boli za obyvatelia, nevieme. Takéto hrnce z rokov 1900 – 1500 pred n. l. s popolom a kosťami sa našli na Prachároch a najmä v časti chotára Horekoncovej, za posledným domom na pravej strane tejto uličky. Tu pri kopaní základov domu D. Kušníra, za zadným múrom domu /1935/ sa našlo viac ako dvadsať hrncov s obsahom bronzových predmetov podobných nožom, náramkom, prsteňom a v iných neobjasnených tvaroch. Časť hrncov sa rozbila pri odkrývaní zeme, časť bola odovzdaná do múzea v Nitre, kde boli tieto hrnce a predmety označené ako vykopávky z bronzovej doby nájdené v Bábe. Teraz sa však tam nenachádzajú, lebo v priebehu času / po r. 1938/ boli presťahované do Bojníc, a nie je známe, kde sa nález stratil.

Pozoruhodné sú vykopávky /1984 – 1985/ v Rumanovej, kde počas výstavby haly na sušenie obilia v areáli JRD / Jednotné roľnícke družstvo/.
Pre tých neskôr narodených boli nájdené pohrebiská zo staršej doby bronzovej. Celkom bolo odkrytých 45 kostrových hrobov na ploche 700 m².
Zvláštnosťou bolo, že jamy boli vydrevené. Našli sa v nich medené predmety, ako i hlinené nádoby, resp. Fragmenty nádob. Z keramiky sú najčastejšie zastúpené jednoduché kónické misy, menej hrnce a šálky. Z kovovej industrie výrazne dominujú rôzne súčasti náhrdelníka, okuliarovité závesky, plechové a špirálové trubičky, časti sú jednoduché alebo z dvojitého drôtu stočené krúžky do vlasov, prstene, prípadne náramky

Napriek vykrádaniu hrobov sa však objavili aj honosnejšie výrobky- dýky, torzá nákrčných kruhov, tyčinkovité i špirálové náramky, zaušnice, ihlice, torzo sekery a nášivky. Z iných predmetov sú zastúpené len korálky sekané z parohoviny s kosteným rozdelovačom a schránky mäkkýšov.

Tak isto nevieme a nepoznáme obyvateľov doby nasledujúcej, železnej, kedy sa už objavujú zbrane a náradie zo železa.

SLOVENSKO V HISTORICKEJ DOBE

Na konci železnej doby v posledných storočiach n. l. máme už o obyvateľoch našich krajín písané správy, v ktorých sa pripomínajú ako prví Galovia, čiže Kelti. Takýto jeden keltský kmeň Bojov sídlil tu v Nitriansku a Trnavsku. Na Pohroní žili Kotíni. V prvej polovici I. storočia n. l. pritiahli od Východu Dáci a vyhnali Bojov na západ do Galície. Ale čoskoro začiatkom nášho letopočtu sa museli Dáci utiahnuť do hôr pred Jazygmi, ktorí sa prihnali od Čierneho mora.

V tom čase zaplavili české kraje germánskí Markomani, avšak Slovensko obsadil ich príbuzný kmeň Kvádov, ktorých kráľ Vánius na Považí vystaval pevné hrady. Vtedy / 2 r. n. l./ až po okolie Dunaja siahala mocná ríša rímska – Rimania so svojou provinciou, ktorej prvým hradom bolo Brigetium /Komárno/. Čoskoro Rimania prišli za Dunaj, kde sa potom odohrávali mnohé tuhé boje medzi nimi a Kvádmi. O tom, že Rimania sa dostali až do Trenčína, svedčí nápis na trenčianskej skale hradu z r. 179 znejúci: Na pamiatku víťazstva cisárovho vojska ktoré sídlilo v Laugaríciu / Trenčín/ 355 vojakov II. légie. Dal zhotoviť Konstans, veliteľ II. pomocnej légie. V konečných bojoch v r. 374 zvíťazili však Kvádi nad Valerianom I., cisárom rozpadávajúcej sa ríše rímskej.

Ale ani panstvo Kvádov netrvalo dlho, lebo po r. 451 začali sem vnikať cez karpatské priesmyky Slovania, zo svojich lesnatých a barinatých sídel z pomedzia Visly – Dnepra a Karpát. Pri tomto sťahovaní rozdelili sa na niekoľko skupín, z ktorých sa časom vyvinuli jednotlivé slovanské národy.

V pôvodných sídlach živili sa plodmi lesov, rybami a obrábaním pôdy. Delili sa na rodiny a kmene, na čele kmeňa bol kmenec, knieža – vladyka. Na Nitriansko z nich sem vniklo viac týchto kmeňov, ktoré si tu založili po r. 568 bydliská, lebo pred nimi odišli do Talianska germánske kmene Herulov a Langobargov.

Netrvalo dlho a od východu prihnal sa divoký turko-tatarský kmeň Avarov, ktorí si podmanili Slovanov zjednotených pod vedením franského kupca Sama, ktorý založil prvú ríšu Slovanov, a či Slovienov. Žiaľ smrťou Samovou 658 sa ríša rozpadla. V r. 799 vojská franského kráľa Karola Veľkého porazili vojsko Avarov a ich zbytky zanikli v slovenskom obyvateľstve Podunajska.

VEĽKOMORAVSKÁ RÍŠA

Od rozpadnutia Samovej ríše nevieme o tunajších Slovanoch – Slovienoch zhola nič, až do začiatku IX. stor., kedy do popredia našich dejín vstúpilo Nitriansko, teda aj náš kraj. A tak pred našimi dnešnými zrakmi defilujú panovníci našich predkov Slovienov, čo znamenalo Slovákov, ktoré meno sa užíva však až po r. 1400. Medzi nimi ako prvý kráča Pribina, zakladateľ prvého kresťanského kostola u nás v Nitre, ktorý
okolo r. 830 posvätil solnohradský arcibiskup Adabrám. Odvtedy je nám Nitra symbolom národného bytia a žitia. Po Pribinovi získal ešte viaceré slovienske kmene pre seba Mojmír I., zakladateľ Veľkomoravskej ríše, ktorej jadrom bolo Nitriansko /západné Slovensko/. Ale už v r. 846 ujal sa vlády múdry vladár Rastislav, za ktorého prišli ku nám vierozvestovia Cyril a Metod /863/. Bol to veľmi významný dejinný čin, lebo zo západu sa tu pred nimi šíril nemecký vplyv a ponemčovanie celej krajiny nemeckými kňazmi.

Rastislav vtedy sídlil na Velehrade. Nitriansko spravoval ako knieža jeho synovec Svätopluk, ktorý neskôr sa stal kráľom celej ríše a priviedol ju k najväčšiemu rozkvetu a rozpätiu. On odrážal tlaky nemeckých a franských vladárov, ako i útoky kočovných maďarských kmeňov. Nástupcovia Svätopluka nevedeli a nemohli zachrániť jeho ríšu od rozpadu, najmä pod údermi a útokmi starých Maďarov

A tak tento turko-tatarský kmeň z južného Ruska dakedy v 1005-7 za Mojmíra II. učinil koniec Veľkej Morave. Veľkým šťastím bolo vtedy pre nás, že od národného zahynutia nás zachránila vyššia kultúra prijatá predtým spolu s kresťanstvom, lebo samostatnosť sme predtým stratili. Pekne to vyjadril dejepisec Palacký slovami: „ Dielo meča, mladý veľkomoravský

štát zahynulo hneď v pohromách nasledujúceho veku, dielo ducha vykonané Metodovou apoštolskou horlivosťou odporuje ešte i tisícročiam“.

ĎALŠIE DEJINY

Je pravdepodobné a vykopávkami je to aj potvrdené, že územie terajšieho Bábu a okolia už vtedy bolo osídlené slovienskými kmeňmi. K tomuto uzáveru navádza už meno Báb, ktoré zdá sa byť volené podľa bohyne úrody, plodnosti a vševedúcnosti „ Bába“, ktorú tunajší Slovania ako pohani pravdepodobne zvlášť a horlivejšie uctievali. Najskôr obetami plodín na okolitých kopcoch. A tak je takmer isté, že Báb je jednou z veľmi starých osád, ktoré vznikli pri dôležitej spojovacej ceste vedúcej z Trnavy cez Šintavu do Nitry. Lenže na navýšenej rovine pri samej tejto ceste v úseku bábskeho chotára nebolo vody, preto pradávni obyvatelia utiahli sa za brehy údolia, kde pretekali viaceré jarky, potoky, majúce vždy dosť životodarnej vody. Potvrdzuje to zaujímavá okolnosť, že v r. 1935 pri oraní parnej oračky /oracej mašiny/ koleso pluhov na pánskej tabli sa prevalilo a zem sa do hĺbky dvoch metrov prepadla. Pri skúšaní železnou tyčou cez prevalenú vrstvu zeme tyč klesla voľne nadol. Hĺbku nik neskúšal. Na ďalší deň pánsky sluhovia jamu zakryli brvnami dreva a zemou. Je najpravdepodobnejšie, že šlo o vykopanú, nevýdatnú na vodu studňu, alebo o iný nezistený nález. Aj hlboké cesty, ktoré spájajú Báb s terajšou cestou, svedčia o dávnom obydlení údolia. Že sa zarezávajú miestami až 10 – 12 metrov do žltej hlinitej pôdy, svedčí o ich stáročnom používaní.

Celé X. storočie je Slovensko, i keď bez štátu, viac menej slobodné, lebo Maďari nevytvorili hneď svoj štát. Až po veľkej bitke a porážke na rieke Lechu pri Augsburgu-Ottom, kráľom nemeckým /955/ sa usadili a za panovníka Gejzu /972-997/ utvorili prvý svoj štát a tak možno povedať, že od panovania

prvého uhorského kráľa Štefana /997-1038/ až do r.1918 boli Slováci pripútaní do tohto štátu

Aj keď sa Slovensko dostalo do zväzu uhorského štátu, predsa si v ňom zachovalo osobitné postavenie, lebo bolo údelným kniežatstvom mladších bratov uhorského kráľa z rodu Arpádovcov. Tieto kniežatá sídlili v Nitre, odkiaľ často viedli odboj proti samému kráľovi, v ktorých bojoch údelné kniežatá sa hlavne opierali o seberovné slovenské vojská. Pri bojoch isteže trpeli tieto kraje.

Avšak koncom XI. Stor. Slovensko prestalo byť údelným kniežatstvom a splynulo s ostatnými časťami uhorskej ríše v jednotný celok. Vtedy (1106/ Spustošili naše kraje krížiacke vojská z Nemecka a Francúzska pod vedením Folkmára. To isté vykonali za kráľa Kolomana /1095-1116/ české a nemecké vojská /1108/. Rok na to /1109/ vojská českého kráľa Svätopluka obkľúčili Nitru. Keď ju nemohli dobyť, rozzúrené vojsko spustošilo celé okolie, teda aj naše obce a s veľkou korisťou vrátilo sa späť.

Začiatkom 12 stor. /1190/ založili na Slovensku niekoľko kláštorov rytierskí mnísi templári, ktorých slovenský ľud menoval červení mnísi, lebo nosili na bielom plášti červenú hviezdu. Ich úlohou predtým bolo ošetrovať ranených vojakov pri dobíjaní Jeruzalema z rúk Turkov v krížiackych výpravách, ale aj zúčastňovať sa priamo bojov. O nich sa zmieňujeme preto, lebo oni mali byť podľa vizitácie fary z r. 1713 zakladateľmi kostola v Bábe. A tak sa to v tradícii, čiže v ústnom podaní zachovalo až podnes.
Preto je celkom možné, že už začiatkom 12. stor. vystavili nejaký chrám a kláštor. Je to tým pravdepodobnejšie, že z polovice tohto storočia, a to v r. 1156 nachádzame prvú písomnú zmienku o Bábe v listine, ktorá je uložená v archíve ostrihomskej kapituly, kde ostrihomský arcibiskup Martýrius

daruje kapitule desiatky z farnost ostrihomskej, nitrianskej, hontianskej a tekovskej. Pri vymenovaní obcí, ktoré patrili pod nitriansku farnosť, stretáme sa s názvami: Jegu´= Zbehy, Duor = Malé Dvorany- Bojná, Cípur = Čápor, Bab = Báb, Brodnic = Šaľa, Pta = Pata.

Je dôležité pripomenúť význačnú črtu vtedajšej cirkevnej organizácie a to /tzv./ hradské a stoličné fary, ktoré spravovali arcipresbyteri, čo dozerali a spravovali všetky fary v celej stolici. K týmto farám patrilo neraz viac i hodne vzdialených obcí

Pri stoličných hradoch vynikali hradné kostoly a hradné fary, ku ktorým patrili všetky osady na území stolice. Svojou polohou patril Báb k dôležitej nitrianskej oblasti, čo je prirodzené, lebo už vtedy povedľa Bábu viedla cesta do Nitry cez Šintavu z Trnavy. Slúžila nielen obchodníkom, ale aj vojakom, ktorí neraz drancovali naše kraje. Obyvateľstvo tu bolo slovenské, potomci Veľkej Moravy, hoci z juhu cez Dunaj tlačili sa Maďari, ako i zas pod hradmi usadzovali sa obchodníci Nemci a Židia.

Dejiny Bábu úzko súvisia aj s dejinami nitrianskych zemepánskych rodov nitrianskej stolice. Najvýznamnejším a najstarším predkom grófov bol nitriansky župan Tomáš, ktorý so synom Alexandrom a Šebušom vystupuje po boku uhorských kráľov hneď od začiatku 13. stor. Tomáš /1205/ dostal až Skalicu a /1208/ zem Bazín, terajší Pezinok. Neskoršie im patril Plavecký Štvrtok a Jur pri Bratislave. Tomášovi synovia získali hodnosť kráľovských čašníkov a Šebuš sa stal tiež nitrianskym županom. Tomáš zomrel /1216/.

Za Bélu IV. 1235-270 za vnútorných sporov šľachty s kráľom vpadli do Uhier cez Karpaty /1214/ Tatari. Porazili kráľa na rieke Slanej 1.3. 1241 a jedna časť z nich spuštošila pod vedením Petu chána, Džingischanovho.
Vnuka /vodcu tejto časti/, Považie s dedinami a obyvateľstvo, ktoré sa neskrylo do pevných hradov, alebo hustých lesov. Po tomto spustošení a vyzbíjaní obyvateľstva začínajú sa u nás usadzovať pre nedostatok ľudí nemeckí kolonisti. Tým, že títo obyvatelia dostali od kráľov mnohé výsady a práva, postavili viaceré naše mestá, čím sa tieto súčasne stali centrami obchodu a kultúry. Zaujímavé je, že nitriansky hrad vystavený na strmej skale nepoddal sa Tatarom a preto trhová osada pod ním obdržala mestké právo. Od vtedy sú počiatky Nitry ako mesta.

Po krutých 30. rokoch, po vpáde Tatarov /1271/ zaujal západné Slovensko /1243-1278/ český kráľ Přemysl Otakar II., ktorého vojsko dobylo a vyrabovalo nitriansky hrad s okolím. Taktiež /1285/ spustošili tento kraj Kumáni.

Za vlády Ondreja III. /1290-1301/ zmocnil sa Slovenska veľmož Matúš Čák Trenčiansky. V r. 1292 razil v Nitre i vlastné peniaze. V jeho vojskách sa zvlášť vyznamenali slovenskí vojaci svojou chrabrosťou a odvahou. Keď /1301/ zomrel Ondrej III ako posledný arpádovec, zmocnil sa uhorského trónu Karol Róbert z franc. rodu Anjou, knieža v Neapoli /Taliansko/, ktorý Slovensko získal 1321 r. po smrti M. Č. Trenčianskeho. Za vlády Karola Roberta a jeho syna Ľudovíta Veľ. /1342-82/ nastal rozvoj na Slovensku ako na poli kultúrnom, tak i hospodárskom.

V tejto dobe t.j. Gotickej vznikajú u nás mnohé murované hrady /Strečno, Lietava a iné/, ktoré si dávajú stavať slovenskí veľmoži a rytieri. Po našich dedinách vznikajú krásne gotické stavby, najmä kostoly stavané často od našich domácich majstrov, lebo pre rozvoj kresťanstva bolo treba viac kostolov.

A práve z tejto doby máme zachovanú písomnú správu, že /1132-7/ bol v Bábe farárom Peter /Petrus plebánus de Báb- Peter, farár v Bábe/, ktorý pod prísahou vypovedal, že jeho /benifícium/ majetok farský nemá väčšiu cenu ako päť stortákov /pešto-storták-miera/, čo tiež nitr. arcibiskupovi na hrade zaplatil. Toto je prvý farár v Bábe, o ktorom je to napísané. Či tu boli nejakí pred nim, nevieme. Skôr však možno tvrdiť, že boli, hlavne preto, že faru založili templári v 12. stor., ktorí boli aj kňazmi.

Bližšie podrobnosti, kedy a ako to bolo nevieme. Taktiež celkom neznáme sú nám dejiny od tohto farára do polovice 16. storočia.

Avšak zo všeobecných dejín môžeme si utvoriť aký - taký obraz. Tak za vlády Žigmunda prežívalo západné Slovensko naďalej veľké pohromy. Husitské vojská z nenávisti voči Žigmundovi od /1521-1534/ skoro každoročne viedli boje, čím zničili hlavne Považie a Nitriansko. Tak napr. /1428/ husitské vojsko sa sústredilo okolo Jura pri Bratislave. Na poli pri Trnave v tejto bitke padlo 2 000 Husitov a 6 000 uhorských vojakov, čo bolo presne 28.4. 1428.

Po smrti Žigmunda spravoval veľkú časť Slovenska Ján Jiskra z Brandýsa, ktorý neskôr sa dostal do dlhých sporov a bojov s Jánom Huňadym. Známa je bitka pri Lučenci, v ktorej vojská J. Jiskru zvíťazili.
Vo vojskách Jiskrových bojovali mnohí Slováci, pričom za neho, ako Čecha, šírila sa u nás čeština. Po dlhých bojoch dostal sa na uhorský trón Matej Korvín, syn J. Huňadyho.

Tento panovník čoskoro vytrhol Slovensko z Jiskrových rúk a pričlenil ho späť k ostatnému Uhorsku. O nejaký čas Nitru obsadil ho späť k ostatnému Uhorsku. O nejaký čas Nitru obsadil poľský princ Kazimír Jagelovec, ktorého povolali sprisahanci proti M. Korvínovi na uhorský trón. Poľská posádka však čoskoro Nitru opustila. Matej zomrel vo Viedni 1490.

Pre Uhorsko smrťou M. Korvína nastali smutné časy. Uhorskí veľmoži zvolili si slabého panovníka Vladislava Jagellovského /Dobrze/, aby ľubovoľne mohli nakladať so sedliackym ľudom. Vtedy v južnom Uhorsku došlo k sedliackemu povstaniu Juraja Dóžu. Nato však magnáti ešte viac pritiahli sedliakov vydaním takých zákonov, že z nich ako tak slobodných urobili úplných sluhov-otrokov.

Za týchto trápnych pomerov dostal uhorskú korunu Ľudovít II., za ktorého dokonali skazu uhorského štátu Turci, keď pod vedením sultána Sulimana porazili /1526/ pri Moháči uhorské vojská, ba samého kráľa zajali.

Nie, aby proti Turkom nastala jednotnosť, ale o uhorskú korunu zviedli boje: Chorvátsky šľachtic Ján Zápoľský a Ferdinand Habsburský. Zúrivé boje neobišli ani Slovensko, lebo zatiaľ Turci vtrhli na Nitriansko po prvý raz /1530/ , pod vedením Mehemeta vylúpili Nitru, Hlohovec, Šintavu a s bohatou korisťou s 10 000 zajatcami odtiahli do svojho tábora. Je jasné ako biely deň, že aj v našich obciach vtedy narobili veľa plaču, sĺz a kvílenia. Za krátko zmocnili sa Turci aj Budína, odkiaľ kráľ Ferdinand ušiel do Bratislavy, kde sídlili králi po 150 rokov, kým Turci mali v rukách územie dnešného Maďarska, z ktorého mnoho Maďarov ušlo na Slovensko.
Tak sa potom stávalo, tu nastálo ostali, prispôsobili sa slovenskému obyvateľstvu. Iba ich mená poukazovali na maďarský pôvod.

Časy boli pohnuté. Od východu prichádzal turecký meč, od západu sa ku nám začalo šíriť náboženské hnutie M. Luthera, ktoré do miest priniesli nemeckí obyvatelia a toto sa potom šírilo i po dedinách. Katolícka cirkev zaznamenala veľký úpadok po celom Slovensku a výnimkou nebola ani naša farnosť, lebo v záznamoch /1559/ je uvedené, že kostol je pod opaterou rôznych veľmožov /nobiles/, farnosť je bez cintorína, mnohé roky opustená bez farára.

Spravuje ju farár zo Šintavy, ako i opustenú farnosť v Pate a Šoporni. V tomto čase opustených fár bolo mnoho, čo bolo za vlády cisára Maximiliana / 1564-1576/. Jeho nástupca Rudolf II. / 1576-1712/ potom siahol na náboženskú slobodu evanjelikov, čo podnietilo najskôr /1604/ povstanie uhorskej šľachty proti Habsbugovcom na čele so Štefanom Bočkayom, ktorý /1605/ zaujal celé Slovensko a potom /1606/ zas vyvolalo povstanie evanjelikov. V /1610/ Žilinskou /synodou/ - zasadaním evanjelici ustálili svoju organizáciu tak, že celé Slovensko rozdelili na tri cirkevné obvody. Náš kraj patril do Západoslovenského.

Dôkazom toho, že aj v Bábe a v okolí zapustilo korene luterove učenie, je svedectvo /1614/, kedy tu bol ich kazateľ Michal Zserdahelyi a /1625/ kázal tu Pavol Bikessi, zadunajský supertident. Ako protiklad šírenia evanjelickej cirkvi prišli do našich krajov jezuiti, ktorí ú1561/ sa usadili v Trnave. V tomto období /1616/ dostal sa na ostrihomský arcistolec Peter Pazmány, obrátenec z kalvínskych rodičov. Z jeho popudu bola vybudovaná /1635/ v Trnave slávna univerzita, ktorej väčšinu žiactva tvorili Slováci, ale aj vyučovali mnohí významní slovenskí dejatelia.

Za vlády Ferdinanda II. / 1619-1657/ došlo v Európe k 30ročnej vojne. Spojencom českých odbojných vojsk stal sa tiež sedmohradský vojvodca Gabriel Bethlen, ktorý /1619/ zmocnil sa Slovenska a spustošil ho. V /1612/ bol aj pri Šintave. Podobne ho neskôr znivočil kalvínsky veľmož Ján Rákoczi.

V /1613/ za cisára Leopolda I. vtrhli sem opäť Turci, keď vopred poslali ukrutné tatárske tlupy na plienenie. Pod vedením Izmaela, prefekta mesta Damašek 25 000 Turkov /1663/ pri Nových Zámkoch zviedlo ťažký boj. Po víťazstve spolu s Tatarmi, Sedmohradčanmi a Moldavčanmi podnikli potom pustošivú výpravu, zajali a odviedli mnoho ľudí. V Hlohovci prešli cez Váh

už po opanovaní Nových Zámkov a Nitry, ktoré v ich moci zostali i po uzavretí mieru vo Vašváre. Pre tento mier vzniklo proti cisárovi sprisahanie, ktoré vodca Wesselýíny zaplatil životom.

Keď Leopold II. potom začal utláčať protestantov, povstal na ich obranu /1678/ Imrich Tököly so svojim kuruckým vojskom oproti cisárskym Labancom. Mierom v Šoproni /1681/ dostali protestanti určité práva. Ale to Tökölymu nestačilo a preto pomocou Turkov naverboval 20 000 bojovníkov, zmocnil sa Slovenska, potom Moravy a Sliezska. Začiatkom 18. storočia vypuklo posledné povstanie uhorských stavov na čele s Františkom Rákocim proti Labancom- rakúskym vojskám, ktoré taktiež plienilo. Po jeho porážke stratili protestanti dovtedajšie vydobyté práva.

V / 1683/ veľký turecký vezír obľahol so štvrťmiliónovou armádou Viedeň, z ktorej pazúrov oslobodili Viedeň vojská statočného poľského kráľa Jana Sobieskeho. Tieto hrdinské vojská mohli byť aj v bábe, lebo 9.9. 1863 tiahol na Sereď, kde kráľ preoblečený zúčastnil sa na omši- bohoslužbách. Až /1865/ stratili Turci Nové Zámky.

Netreba zdôrazňovať, že vtedy Slovensko veľa trpelo. Jeho utrpenie však po 150 rokoch prinieslo koniec tureckého panstva nad Európou. Na všetkých týchto bojiskách nechýbal náš ľud. Veď v záznamoch kroník je uvedené, že Báb za tureckých vojen dodal najviac vojska na nitriansky hrad. Drevený hrad v Bábe bol vtedy turkami spálený. / kde stál nie je známe/.

Za tureckých hrôzostrašných rokov spravoval farnosť v Bábe /1678/ farár Hanula /alebo Homola/ Gregor. Uvádzame jeho meno ako prvého kňaza od čias, kedy už boli známi farári u nás. Menoslov kňazov, ako aj ich pôsobnosť je podchytená na farskom úrade.

Pre priblíženie pomerov si v niektorých prípadoch všimneme dejinné udalosti zo záznamov cirkevných, dôležitých pre ozrejmenie si histórie, aká skutočne bola, veď inak by to nebola kronika. Zdrojom nám budú ďalej prevažne /vizitácie/ previerky farností cirkevnými hodnostármi.

Po vyhnaní Turkov, ktorí ožobračovali Uhorsko, celá ťarcha znovuvybudovania pripadla na poddaných sedliakov. Preto začiatkom 18. stor. vzniklo nové povstanie Fraňa Rákocziho, šarišského župana.

Vtedy toto okolie bolo veľmi spustošené, ako i ďalšie naše kraje. Tak povstalci 3.12. 1703 vylúpili Hlohovec, 4.12. Šintavu a 7.12. Trnavu.
Na Šintavskom zámku zostal Bertsényi, veliteľ tejto časti povstalcov. Ale už 13.5. 1704 po sereďskom moste prešlo cez Váh cisárske vojsko. Zmocnilo sa hradu Šintavy pod vodcovstvom Fr. Esterházyho, ktorý 20. 5. Šintavu opustil. A takto ustavične sa tu preháňali vojská aj za nástupcu Leopolda, Jozefa I. /1705-11/. Pokoj nastal až mierom v Satmari /1711/, kde nekatolíckej šľachte zaručila sa náboženská sloboda a oslobodenie od daní.
To boli naozaj ťažké časy pre poddaný ľud a preto mnohí stali sa zbojníkmi. /Juraj Jánošík/ - 1713. A tak i na okolí Bábu a priľahlých hájoch žili bojovníci za práva chudoby, ktorí prepadali panské vozy a delili chudobným získanú korisť. Podmienky zbojníčenia mali dobré, lebo okolo hradskej do Nitry boli samé háje až do polovice 19. storočia. Svedectvá o zbojníkoch sú zachované na fare v Ujlaku / Veľké Zálužie/. Pre zvládnutie situácie proti zbojníkom /1626/ Nitrianska župa bola rozdelená na 15 okresov. Báb s Ujlakom patrili do Šintavského okrsku, na jeho čele bol kapitán, po ruke mal poddôstojníka, / najbohatšieho gazdu z tej ktorej obce/, ktorý pozoroval zbojníkov. V našich hájoch, konkrétne v Kíreši sa tiež zdržiavali, čo naznačuje ešte dnes používané pomenovanie „ Zbojnícka studienka“.

V tejto dobe tzv. Barokovej okolo /1700/ začínajú u nás do česky písaných kníh prenikať slovenské slová, čím ďalej tým viac. Anton Bernolák povýšil západoslovenčinu na spisovný jazyk Slovákov. Z tejto doby máme zachovaných mnoho krásnych barokových kostolov, kaštieľov a sôch.

Cisárom Rakúska /1711-40/ bol Karol VI. Vizitáciou – previerkou /1701-3/ bolo zistené, že fara je na spadnutie. Od ľudí sú porušované sviatky a mnohí špatne hrešia. Farár bol napomenutý, aby robil súpis duší vo farnosti. Ďalšou kontrolou /1713/ bolo zistené: Chrám je zasvätený sv. Imrichovi. Založili ho templári. Svätina a zákristie má murované klenutie, ostatok má drevený strop / poval/. Veža je z kameňa opatrená dvoma zvonmi.

Zvláštne dôchodky žiadne, len zvonček. Farská vinica na Bábskom podvrší je poručená od Šimona Vydrného. Ostatné dôchodky sú z pohrebov a jednotlivých pokút a za prestúpenie šiesteho božieho prikázania – nezosmilníš.

Dôchodky farára, ktorý je tenže ako v Ujlaku, sú štolárne / štóla / poplatky, napr. za úvod kútnice sa dávalo: 1 sliepka, 1 peceň chleba, alebo miesto neho 15 denárov. Za úvod mladej nevesty: 2 libry mäsa, pinta vína / asi 2 litre/, koláč /tortan/. Od každého gazdu dostával 1 mericu čistého žita /pšenice/- /22,5 kg/, 25 denárov, 1 kuriatko a 1 voz dreva. Od hoferov /nájomcov/ majúcich siatiny 1 mericu ovsa a 12 denárov. Farár má na bábskom vršku 2 vinice od dávna, nie dosť vypestované. Taktiež dostáva tretiu čiastku z koledy a zo sviatočných oferí. Farnosti patria filialky: Rumanová a Pustá Kerť / Pusté Sady/, ktoré jednako znášajú ťarchy na kostol a udržovanie farára ako Báb.

Rektor / organista/ školy svoje povinnosti robí najsvedomitejšie. Od každého gazdu dostáva 12 denárov a pol merice žita, za zvonenie proti búrkam obdržal od každého gazdu 1 peceň chleba / 1 libnam/. Od hoferov
6 denárov. Od každého žiaka dostáva ročne 1 fl. /zlatý/ a pintu vína od tých, čo mali vinicu. Ďalšie dôchodky boli za spev pod oknami na väčšie sviatky
/ peniaze a potraviny/.

Počet duší v tejto farnosti je 1 364 katolíkov, 57 heretikkov / luteránov/. Už v roku 1691 bolo zaevidované, že sa začala písať matrika, tieto podklady sa však nenašli a až presne 20.4. 1721, kedy ako prvý sa tu vpísal narodený Gregor, syn Jána Gabriša a Anny Lipkovej. Krstní boli: Čongrády Gregor
a Alžbeta. Do tej istej knihy / ktorá stála 7 zlatých rínskych/ písali sa aj mená sobášených a zomrelých. Pre zaujímavosť uvádzame priezviská v tejto dobe: Gabriš, Takáč, Ukropec, Slamka, Grňo, Michálik, Rečko, Bábik, Virág, Mlynár, Hajdúch, Babindák, Upohlav, Lipka, Kušnír, Bošácky, Kuruc, Bolček, Poboček, Zámočník, Mrázek, Hrotík, Gajdošík, Karnas, Betík, Kameň, Zábujský, Moravčík, Olej, Vivodík, Vrábel, Citrena, Vacka, Hudec, Bukriš, Ďurčo, Fehér, Borcsany, Osuský, Buday.

Zemani boli / nobilis/ : František drozda, A. Gelís, Melichar Šándor, Ladislav Rutkay, A. Diossi, A. Borssanyi.

Rozdiel medzi Veľkým a Malým Bábom sa začína robiť od 28.6. 1723, čo bolo dôležité i pre pochovávanie občanov na cintorínoch. V /1725/ bolo tu usadené vojsko Kniežaťa Emanuela z Turína /1729/ a tu táborilo vojsko Jána Pálfyho. Rumanová sa spomína od 7.6. 1726, inak ako Romanfalva-
- Roman-falu.

Pre presnú evidenciu, ako aj informáciu o ďalších menách osôb farnosti uvádzame záznamy o tom, ako jednotliví kostolníci v Bábe skladali účty z kostolných peňazí. Tak 27.6. 1724 Gr. Kameň v prítomnosti farára a prísažných“ Jána Bábika, Gr. Degmu, Pavla lonayho, Jána Vivodíka, pustakertského kostolníka A. Andreja, miestneho notára a organistu /rektora/ Hirnayiho. To isté /1725/ robil kostolník V. Peško /1726/ , Štefan Macháček /1728/, Peter Rosinský /1731/, lenže pred sudcom Gr. Degmom a prísažným Jánom Kováčikom a Jánom Štetinom.

Za panovania Márie Terézie /1740 – 80/ veľkej rakúskej cisárovnej došlo k mnohým spoločenským zmenám / reformám/, Preto musíme sa tu zmieniť o spoločenských stavoch v Uhorsku.

1. Prvé miesto po kráľovi zaujímali magnáti-veľmoži, t.j. vyššia šľachta, ktorí pôvodne dostali za svoje služby od kráľa do úžitku /nie vlastníctva/ veľké polia, majetky, tituly, erby a výsady. Ale po čase za slabých kráľov si tento majetok úplne privlastnili. K nim v určitom zmysle radili vysokí duchovní hodnostári.

2. Ako druhí boli zemani, nižšia šľachta, ktorým kráľ za vojenskú službu dával do úžitku pôdu. Títo počtom veľmi prevýšili veľmožov. Na Slovensku väčšina zemanov bola Slovákmi, avšak mnohí z nich už v 18. a potom 19. storočí sa odrodili. Slovenskú vyššiu šľachtu sme stratili ešte v 17. a začiatkom 18. storočia.

3. Od 13.stor. vznikali mestá s rôznymi výsadami a právami. Ich obyvatelia tvorili zvláštny stav, celkom slobodný, ba až privilegovaný.

4. Konečne bol tu stav najúbohejší. Stav poddaných, pracujúcich sedliakov a robotníkov. Pôvodne v 12. a 13. stor. sedliaci mali dosť veľkú slobodu, ale už 14., 15. a 16. stor. zemepáni urobili z nich úplných otrokov. Preto dochádzalo medzi nimi k častým vzburám.

5. Ešte horšie-biednejšie sa mali tzv. hoferi /želiari/ domkári, ktorí nemali pozemky, iba domček, ba ani to niekedy. Sú to dnešní robotníci.
Lepšie tomu nebolo ani za M. Terézie, lebo šľachta a zemani neplatili nič /dane a iné poplatky/, ale sedliak všetko. Ba čo viac, šľachtici sedliakov oberali, o čo sa dalo. Preto pod tlakom utláčaných došlo k súpisu majetkov a vznikol tzv. Tereziansky kataster. Ale šľachta i tak znemožňovala, aby sa tieto katastre stali základom pre zdanenie. Sedliakom v tejto dobe patrilo asi 11 percent pôdy, ostatné zemanom.

Predsa však k určitým kladným rozhodnutiam za M. Terézie došlo tým, že presadila „ súpis povinností poddaných voči vrchnosti“, tzv. urbariálne predpisy, ktoré jednotne a presne určovali povinnosti sedliakov, takže od /1767/ šľachta ľubovoľne nemohla na ľud ukladať nové bremená. Tieto urbariálne predpisy boli vydané aj reči slovenskej a uložené v každej obci, ako „Urbarium“, značilo to, že vnútorný pozemok, role lúky, bol rozdelený do päť tried po 16, 18, 20, 22, 24 jutrách/. Celodomé pridelené polia mali 24 jutár/. Každý poddaný alebo želiar mal platiť pánom za jeden vonkajší pozemok: 1 zlatý, 2 sliepky, 2 kohútov, 12 vajec a 1 maslo. Na panskom mal pracovať s vozom, záprahom a pluhom od svitu do mrku 1 deň. Obchodníci a remeselníci sa z práce vykupovali za 1 deň zlatým. Páni to nezachovávali.
Sedliak musel robotovať na panskom, z čoho sa mohol aj vykúpiť. Neľudské spôsoby trestania sa zakázali a miesto nich sa zaviedla pracovná povinnosť. Ak však sedliak odoprel takúto prácu, bolo mu dovolené dať mu 24 palíc / čo bolo asi ľudské/.

Pri rozvrstvení obyvateľstva u nás sa spomína, že /1724/ v Rumanovej bol barónom a šľachticom Gregor Hundrassy, ktorý si dal postaviť súkromnú kaplnku /oratorium/.

V M. Bábe zas zeman Karol Dávid so ženou Gr. Zuzannou Szärenyi. A ešte 22.5. 1729 spomína sa šľachtic Kar. Jajthényi, Klára Majthényi do Šomod., neskôr Anton a Jozef Majthényi. V /1748/ v Rumanovej barón Anton Medňanský so ženou Anamáriou. O Majthényovcoch možno povedať, že boli priaznivcami ľudu, lebo boli často krstnými rodičmi detí z chudobných rodín.

Zo zemianskych rodín boli to: Czúzy, Borcsanyi. Jednalo sa o slovenských zemanov, lebo nimi ostali aj v minulom storočí v dobe maďarizácie. Preto možno hovoriť, že Báb s okolím vždy boli slovenské obce, čo sa sústavne spomínalo vo všetkých vizitáciach. A keď tu boli nejakí Maďari, alebo Nemci, boli to iba prisťahovalci, panskí služobníci. Báb bol aj zemianská obec, ba skôr mestečko, lebo sa latinsky písalo o Bábe: „oppidum“ Báb, t.j. mestečko a taktiež malo niektoré práva a výsady mesta. Patrilo medzi ne právo meča, ktoré mali tunajší zemepáni. Zemepáni mohli na smrť odsúdiť obesením. Šibenica stála na Bakohegyi / Bagohedi/, čiže Katov vŕšok. Kat, ktorý mal bývanie pod týmto vŕškom, vykonával popravu obesením. Terajšie meno poľa, časti chotára Bagohedi, t.j. Močkový-tabakový vrch je skomolenina. Presné postavenie šibenice podľa ústneho podania bolo na mieste, kde bol donedávna kríž s plechovou postavou Krista, lebo dedovia prizvukovali: Nechoď po tej zemi, prežehnaj sa, keď ideš okolo, tam páni chudákov vešali“. Označenie tohto miesta bolo odstránené.

Že bol Báb čosi viac, poukazoval na to i pranier / stĺp hanby/ stojaci pred školou,/ bývalá stará pošta a teraz tel. ústredňa/ viac však pred kostolom

po pravej strane hlavného vchodu, ktorý bol opatrený vmurovanými železnými klinmi a ohnivkami, na ktoré bývali priviazaní všetci previnilci /zlodeji/, ako i nevydaté dievky v tehotenstve, aby takto zvlášť v nedeľu boli vystavení na posmech a hanbu pred všetkými občanmi. Význam bábu od /1788/ dokazuje veľký bábsky jarmok, ktorý sa konal 31. júla / na Ignáca/ každý rok. Bývalo tu len pečienkárok 40, veľa čižmárov, plátenkárov, hrnčiarov, chomutárov, cukríkarov, medovnikarov a mnoho iných v tom čase prekvitajúcich remeselníkov. Už 9 dní pred tým na spomínanom stĺpe bola vystrčená ruka s mečom na znak, že bude jarmok, ktorá však ku koncu 19 stor. zhorela. V ú1943/ pri úprave okolia kostola bol však stĺp na mieste, kde stál prevalený do vykopanej priehlbeniny a v celku - bez poškodenia, čo malo byť urobené z dôvodu, aby nepripomínal zašlé zlé a pre ľud hanebné časy.

V /1755/ pri previerke /vizitácie/ sa uvádza, že kostol je už malý, môže prijať len polovicu detí, patria mu vinice o 9 riadkoch, z ktorých po 3 riadkoch obrábajú za 8 čiastku: Fr. Virág, Katarína Trebulinka a Eva Kováčika. Chrám je na zrútenie. Jeden kľúč od kasy má kostolný otec Fr. Virág a dva farár. Účty sa skladajú každoročne pred dekanom, panskými úradníkmi a miestnymi sudcami. Farská budova je vo veľmi zlom stave.
Bola na mieste Ferdyho Chudáčkovho domu /prvý dom od kalvárie/. V súčasnosti už neexistuje, bol na mieste kde je teraz oporný múr. /pozn/. Škola je v dobrom stave, organista, učiteľ od každého žiaka dostáva 25 denárov, 1 peceň chleba, žajdlík soli, 1 voz dreva ročne, od každého gazdu pol metra jačmeňa /siligo/, od hoferov 6 denárov. Od každého, kto má vinicu, 2 dcl. muštu, / to chodili s chlapcami brať do hajlochov, keď sa tlačili hrozná/. Mimo toho od každej farnosti žiada 6 zlatých. Filialky úmerne prispievajú na opravy fary, farárovi a organistovi. Počet farníkov je 1 700, 21 luteránov, z ktorých obrátení boli: Viskup Tomáš a Martin, Vráblik Gr., Katarína Schott, Anna Černá, Ján Oslej, Katarína Viková, Adam Slovák a Anna Slováčka, Anna

Šklabiková z Moravy. Veriaci sú vedení z čiastky láskou a z čiastky strachom. Páni sú: Rod. Majthenyi, Kar. Dávid, barón Andrassy a nástupci Fr. Esterházyho. Pôrodná baba /absentic/: jedna staršia, jedna mladšia, volené občanmi. Hrobár je zároveň kostolníkom. Zachováva vzdialenosť krokov od múrov kostola, lebo cintorín bol okolo.

Kostol bol postavený /1770/ a vnútro kostola dokončené /1777/ a v tých rozmeroch, ako je tomu teraz, okolo je cintorín, kde sa od /1763/ nepochováva. Vystavený je z tehál a kameňa, pokrytý šindlom. Je na pôvodnom mieste predošlého kostola. Bolo v ňom 16 lavíc z jedlového dreva. Zvony boli tri, väčší 400 kg. Procesie boli mnohé, neveriaci – Židia sa nemali na ne dívať, ale predsa sa dívali. Od /1763/ je nový cintorín za kalváriou. Vo Veľkom Bábe bol zriadený /1764/ mimo obce na vŕšku oproti lesu, terajší cintorín

Ďalej 19.5. 1780 sa uvádza, že ľud v Bábe je čisto slovenský. Od 2. roku je v kostole hudba / Fr. Majthényiho/, ktorá sa vyrovná hudbe na znamenitých miestach, oblátky piekol organista. Matriky sú vo vzornom poriadku, úhľadné, krásne a čitateľné, až do dnes. Fara je nízka, pod slamou. Pivnica pod kostolným vŕškom vykopaná /1770/. Namiesto jedného voza palivového dreva gazda sa mohol vykúpiť 25 denármi. Poplatky / štólu/ bral od pánov, zemanov tak, ako od sedliakov. Ročný dôchodok farára je 407 zlat. A 10 denárov. Úlohou organistu bolo vo všetkom prisluhovať farárovi / zvoniť, miništrovať/. Od žiakov nedostane, čo by mal, lebo sú chudobní, alebo nechodia do školy.

Páni boli: V M. Bábe Fr. Majthényi, V. Bábe An. Pusztényi a Mik. Šándor, v Rumanovej Imr. Esterházyi de Halanta, v P. Kerti Fr. Estrerházyi, kráľov. Kancelár. Ľud je čisto slovenský, iba niektorí sluhovia sú Nemci. Obyvatelia sú katolíci, niektorí luteráni, pred svojou smrťou sa zmierili s cirkvou.

Počet obyvateľov je: v M. Bábe 452 katolíkov, 14 židov, v Rumanovej 452 katolíkov, 7 židov, v P. Kurti 327 katolíkov, 5 židov, spolu 1 690 katolíkov a 104 židov.

Rumanová má len cintorín s dreveným krížom a plechovou postavou. V P. Kerti je tiež len cintorín s kamenným krížom, z r. 1778. V Krivom kúte býva 6 osôb, akýsi hostinec. Židia majú v M. Bábe modlitebňu z domčeka. Rabína nemajú. Ich deti sa učia súkromne. Starostom bol Ján loiš, notár Štefan Deák, v P. Kerti notár bol Ján Smetanovič. Okrem toho farár Kolonyi, za ktorého sa kostol staval, písal rôzne iné poznámky do matrík, napr. 22. 4. 1783 bolo veľké zemetrasenie, taktiež mnohé mestá v Uhorsku boli zničené. V tomto roku až do septembra trvali veľké búrky, blesky a ohne. V / 1784/ kráľovská uhorská koruna bola prenesená z bratislavského hradu do Viedne do král. Pokladnice. V tomto roku vydal tiež cisár Jozef II. nariadenie, že všetci úradníci do 30.5. musia vedieť po nemecky. Kráľovská koruna z rozkazu Jozefa II. bola prenesená do Budína, o dva dni t.j. 20.2. 1790 Jozef II. zomrel. 25.11.1790 v bratislavskom Dóme sv. Martina bol korunovaný za uhorského kráľa Leopold II. V /1785/ bol kúpený umieráčik, ktorý býval umiestnený v okne na veži. Vo svetovej vojne 1914-1918 ho zrekvírovali. V 1790 v M. Bábe bolo panstvo grófa Zichiho

Ako záviselo rozširovanie a udržovanie farského majetku od moci pánov, ukazuje skutočnosť, že /1802/ dostal farár od panstva 15 meríc rôľ, 4 merice lúk /7,5 jutra/, vinice o 8 riadkoch. Nasledujúcemu /1815/ tento majetok panstvo vzalo.

V /1815/ bol charakter farnosti takýto: Kostol je veľmi ošarpaný zvonku. Zaujímavé je, že od pohrebu vdovy dostával farár podušku a plachtu /posteľnú/. Ináč za výkony bral len peniaze / nie naturálie/. Stav fary je výborný/ 1807/.

Farskú budovu dal postaviť gróf Šandor Vincent. Ručnú prácu a záprah poskytli farníci. Škola je dosť dobrom stave, miesto je zdravé pre deti, ktorých v zime chodí do školy 35, v lete pre pasenie dobytka menej. Kolonyi daroval na knižky chudobných detí 50zl. Patrónom je Gr. Vincent Šandor, zemepán. Počet farníkov je 1789, z toho 1641 katolíkov a 148 židov. Po /1840/ bol organistom Kar. Čúzy, zeman z M. Bábu. Vedel len čítať a písať.

V /1831/ postihla celé okolie hrozná choroba- cholera. Ako prvý zomrel gr. Ulivay z Jelšavy, 55 ročný, bývajúci v M. Bábe. Čoskoro cholera zachvátila všetky 4 obce, takže od 21.9.tr. do 2.8. zomrelo 296 ľudí. Mreli väčšinou len dospelí. Deti do 10 rokov takmer nemreli na choleru. V nasledujúcom roku zomrelo len 70 ľudí. V / 1836/ bol notárom v P. Kerti Janík Pavol. Od / 1834/ sú matriky vedené po maďarsky, neskôr zas po latinsky. Podľa údajov v matrike mnoho rodín v 19. stor. prišlo sem z Moravy: Inger, Vašulka, Mrva, Pleva, Peška, Kaštíl, Kosík, Holúbek, Bosák, Maršálik a Vinklér.

Do tohto obdobia spadajú búrlivé roky /1848-49/, kedy Slováci s ozbrojenou rukou povstali na ochranu svojich práv na strane cisárskych vojsk. Pohroma zasiahla aj naše kraje, ako o tom svedčí pomník pri hradskej za Patou, kde bola bitka medzi cisárskými a košútovcami. Tieto roky sa vyznačovali aj protižidovskými búrkami, ktoré mali taký rozsah, že 12.5. 1848 proti ďalším nepokojom bolo vyhlásené štatárium.
V / 1848-49/, po nastúpení cisára Fr. Jozefa I. /1848-1916/ došlo k zrušeniu poddanstva, čo bolo najväčším výsledkom búrlivých 48 rokov. V dôsledku toho bolo, že gazdovia- sedliaci prestali platiť poplatky pánom a desiatky cirkev. vrchnosti. Od vtedy bohatí gazdovia chodievali od nás spolu so zemanmi voliť ablegátov /poslancov/ na Vačšu / hózofalu/.

Zemani chodievali aj predtým voliť. Gazdovia z Rumanovej a P. Kerti chodievali voliť do Nnitry, čo bolo spojené s kortešačkou- pijatikou. Nástupom Fr. Jozefa I. a jeho ministra H. Bacha nastáva u nás nemecká éra, v archíve z týchto rokov máme po nemecky písané spisy, ale aj po slovensky.

Buržoázna revolúcia /1847-49/ bola prvou fázou vývinu kapitalizmu u nás. Od /1848/ boli zriadené župy, ako i župné úrady. Týmto rokom začala aj reštaurácia. V /1863/ bola založená Matica slovenská. Avšak Ministerstvo vnútra poslalo zoznam priezvisk, ktoré sa majú zmeniť na maďarské a majú sa upraviť aj v matrikách. Ministerstvu verej. prác a dopravy prišiel obežník o povinnom užívaní maďarčiny v doprave.
V /1874/ Ministerstvo vnútra nariadilo bezpodmienečne používať maďarčinu v úradnej korešpondencii. V ďalších rokoch maďarské noviny nabádali na pomaďarčovanie priezvisk. Zakázali používať slovenské učebnice na školách, ale aj rozmnožovať slovenskú tlač, najmä časopis „Slovák v Amerike“.

Z 20. 8. 1850 máme tu súpis príjmov rumanovského učiteľa Tiefenbachera, ktorý je 32 ročný, neškolený. Počet obyvateľov je 418, z toho 6 židov. Školských detí je 23. Vyučuje sa po slovensky. V poznámke stojí: „ Ročite plat jedine od detí pochádza, preto učiteľ z lásky a milosrdenstva živý byť musí“. Plat mal 2 zl. A 18 krajciarov, 46 chlebov, 60 válkov dreva, 46 holbí strovy. Richtár je Hlbočan Juro. Terajšia rumanovská škola je postavená na mieste starej. Predtým deti chodili do Bábu. Škola, ktorej udržovateľom je obec, nebola školskými pomôckami vybavená.

V M. Bábe bol vtedy učiteľ – organista Burian Jozef, vie po slovensky a po uhorsky, organistické role žiadne nemal. Richtár v M. Bábe bol Loiš Fero, vo V. Bábe Tomša Miško. Škola je vystavená panstvom, udržiavaná obcou, nateraz v zlom stave. Počet žiakov je 48. Vyučovalo sa hlavne cez zimné

obdobie. Koniec roku bol so skúškami pod predsedníctvom škol. dekana, cirk. školdozorcu. Za Buriana / 1860/ bola postavená tunajšia stará škola aj s bytom na pozemku kúpenom od panstva za komasácie. Na tomto pozemku stál hostinec Herschelov.

V /1850/ v P. Kerti bol učiteľ Fr. Szöllösy, 22 ročný, vie po slovensky, uhorsky a latinsky. Počet ľudí je 400, z toho osem židov. Richtár je Ján Kušnír. Škola nie je, ale deti sa vyučujú v notárskom dome.

V /1858/ je po nemecky písaná školská správa, ktorá uvádza, že v M. Bábe je učiteľ organista Burian, škola v zlom stave, 39 žiakov, vo V. Bábe 68 žiakov, richtár je Borcsányi Michal. V Rumanovej je učiteľom Kovало Michal, detí je 75, škola v dobrom stave. V P. Kerti je 57 žiakov, škola v dobrom stave, učiteľ je Novotný František. V tomto roku Szöllösy bol už bábskym notárom /1869/ aj poštmajster /1874/, František Novotný stal sa učiteľ – organista v M. Bábe. Pochádzal z Čiech. Mal 9 člennú rodinu, najmladšia Marika tu žila ešte /1941/. Pozoruhodné je, že bol vojakom 12 rokov a to aj revolučných rokoch /1848-49/, kedy s cisárskym vojskom ležal v húštinách pri Bakohedi a pil v Bábe pivo u Zeliga, ale vtedy netušil, že sa tu raz stane učiteľom. Vyučovalo sa už po slovensky- maďarsky. Detí bolo 30 – 35. Vtedy medzi deťmi vypukli čierne osýpky, na ktoré ich veľa pomrelo. Mnohí zostali rapaví. Organista Novotný bol veľký hudobný talent. Pri vojsku bol hudobníkom na píšťale. Ako 75 ročný začal pôsobiť v novej škole, ktorá predtým bola panským hostincom / Herschell/. Budovu na školu dalo panstvo br. Scheya-žida.

Z 11. 10. 1855 je zachované /slovensky písané/ svedectvo o pustakerťských občanoch, že terajší obecný dom bolo iba pusté miesto, ktoré darovalo panstvo, aby si tu obec vystavala dom, kde bude bývať ten, kto bude deti vyučovať. Keď tam býval notár, tak bol aj učiteľom, keď ale notár býval na svojom,

tak tam učil učiteľ. Tento dom / 1839/ vyhorel. Obec celkom zo svojho si ho dala opraviť. V / 1852/ postavili k nemu jednu izbu s podmienkou, že notár / Szöllösy Fr. /, ktorý v dome býval vyučoval deti, čo aj dva roky robil. V /1855/ richtár bol Kušnír Ján. Prísažný obce Vivodík Ján a Hrotík Fr. A 6. svedkovia – písať nevedel ani jeden, každý urobil len krížik. Z / 1858/ je zachované svedectvo všetkých obcí a ich richtárov. Za M Báb Borsányi Michal, Za P. Kerť Kušnír Ján, za V. Báb Bednárik Michal a za Rumanovú Sitár Pavol, notár Szöllösy.

V / 1860-61/ udiala sa prvá komasácia, za ktorej bola prevedená zmena pozemkov. Krajšie gazdovské polia okolo obce boli panské. Polia opodiaľ boli gazdovské.

Pridelené boli role farárovi, kostolu a 2 hone tzv. kostolné a podobne učiteľovi, z ktorých neskôr sa stali „organistické role“. Druhá komasácia bola /1892/.

Prvé riadne vyučovanie v P. Kerti sa začalo okolo /1820/, kedy bola vystavená aj škola „školský dom“. Predtým učiteľom bol Vaško Martin, obyčajný sedliak, učil len vo svojom byte, kde bolo pár lavíc, bez akýchkoľvek školských pomôcok. Vyučoval slovenskú abecedu a trocha katechizmus. Písať a rátať neučil. Jeho plat pozostával z tzv. „ striedanie“ a „sobotárie“, t.j. v týchto dňoch od každého žiaka dostával strovu / fazuľu, bôb, šošovicu/ a cez zimu od každého 1 poleno, čo bol celý plat.

Na spomínanom školskom dome, ktorý bol aj notárskym bytom a úradom, vyučoval po /1820/ Jankovič Pavol, ktorý učil málo, viac učila jeho manželka. Ona prvá učila aj písať, plat bol ako prv. Tifenbacher potom v škole mal aj tabuľu, učil aj počty. Plat mal za každé dieťa pol merice raži, 4 války dreva. Do Rumanovej odišiel / 1848/.

Szöllösy Fr. Prišiel na jeho miesto, ale bol aj notárom. Po ňom bol učiteľom František Móoro, za neho sa začala učiť biblia. Od každého žiaka dostával 20 grajciarov a pol merice raži. Asi /1854/ Szöllösy odišiel za notára do Bábu a vtedy notariát tam úplne zanikol. Keďže odišiel aj Móoro, 1-2 roky bola P. Kerť bez učiteľa. Potom tu bol učiteľom Novotný Anton, ďalej Novotný František, ktorý učil všetko podľa predpisov. Plat od každého žiaka mal: 30 korún, pol merice raži, 1 siahu dreva pre seba, 1 pre školu, /1874/ odišiel do M. Bábu. Ďalším bol Lissí, plat mal ako prv 50 zl. prídavok z obecnej pokladnice. Po ňom bol Grulich Jozef, mal už učiteľský diplom, za neho dostala škola potrebné pomôcky k vyučovaniu. Prídavok 50 zl. zvýšil na 100 zl. Za neho sa prestalo vyučovať „ slabikovanie“. Ďalším bol Zúber Jozef /1880-83/, mal tiež učiteľský diplom a v úžitku niekoľko honov poľa, čím sa jeho plat zvýšil na 250 zl. Hirner Ferdinand bol učiteľom /1894-5/, potom Brauner Tivadar.

V / 1886/ sa opäť vrátila cholera, 9.8. v M. Bábe zomrela ako prvá Helena Gábriš, 8 ročná, ako posledný bol 28.10. v P. Kerťi Karnas Ján 28 ročný, teda za pol druha mesiaca zomrelo 128 ľudí, za celý rok 232. Teraz cholera v P. Kerti zasiahla najmenej, lebo tu zomrelo asi 10 ľudí. V nasledujúcom roku zomrelo iba 78 ľudí.

V / 1885/ obyvatelia P. Kerti zložili ako fundáciu na kaplnku 300 zl. V /1905/ sa stal notárom Kováč Jozef, organistom Ján Šimončič, po ňom Ján Lutter. V /1905-14/ bola v kostole urobená nová dlážka / stará už bola veľmi zodratá/, nad kryptou boli kamenné dosky so železnými reťazami.
Vtedy bola aj otvorená krypta pred oltárom, kde bolo možno vidieť pochovaného Kolonyho a dve čiesi grófske deti. Bolo ich ako tak poznať. Súčasne aj v tejto dobe bol kúpený aj terajší orgán z Budapešti.

Pri tejto oprave kostola, kde je teraz kríž, bol odstránený veľký na plátne maľovaný obraz 7 synov machabejských s matkou a naproti veľký obraz sv. Šebastiana. Oba tieto obrazy boli dané do farskej šopy, kde vyšli na skazu, takže potom boli používané na zakrytie mláťačky. Taktiež zo žobráčni boli odstránené sochy 12 apoštolov, predstavovali poslednú večeru. Ešte na novom cintoríne sú z nich niektoré polámané.

PREDVOJNOVÉ ČASY

Pre neúrodu / 1917/, ako aj rekviráciu /1918/, ktorú stihla uhorská vláda ešte vykonať, začala kríza zásobovania potravinami, bol ukrutný hlad spojený s chorobami. Vypukla rabovačka a zbedačené masy napádali židov a židovských obchodníkov. V priebehu vojny boli zobraté zvony na guľky, ľud si hovoril, že preto aj naše obce španielka /choroba/, na ktorú zomrelo 11 ľudí.

VLASTIVEDNÝ ZÁZNAM

Obec vznikla /1955/ zlúčením Veľkého a Malého Bábu. Veľký Báb. 1156 Bab, 1268 Terra Baab, villa Gue eciam Baab Vocatur, 1365 Obaab, 1908 Welký Báb, - maď. Nagybáb. Malý Báb: 1365 Wybaab, 1808 Malý Báb, maď. Kisbab. Báb: bábsky, Bábčan, -ka.

Župa Nitrianska, okr. Sereď, kraj Bratislava do 1960, okr. Nitra, kraj Západoslovenský.

V. Báb, obyvateľstvo: 1869-531, 1880-556, 1891-570, 1900-698, 1910-792, 1921-910,1930-942, 1940-935, 1948-928.

M. Báb, obyvateľstvo: 1869-677, 1880-636, 1890-665, 1900-719, 1910-680, 1921-726, 1930-788, 1940-851, 1948-926.

Báb: 1961-2022, 1970-1734. Celkom má 2009 ha. Nadmorská výška je 150m stred obce, 132-192 m v chotári.

Sídlisko čačianskej kultúry z ml. doby bronzovej. Veľký Báb: pôvodne jednotná obec sa prvý raz spomína /1156/ už ako farnosť a majetok úradníka nitrianskeho hradu, / 1268/ patrila nitr. hradu, neskôr ju kráľ daroval trnavskému mešťanovi Conchovi. Ďalej patrila rodinám Beneovcov, Borcsányiovcov, Šandorovcom a iným. Veľké škody spôsobili nájazdy Turkov a kuruckých vojsk. V /1715/ mala obec vinice a 38 domácností a /1751/ 78 rodín. Zemepáni boli rodiny Majthényiovcov, Zichyovcov a Esterházyovcov. V /1787/ mala obec 90 domov a 445 obyvateľov, / k 828/ 57 domov a 400 obyvateľov. Zaoberali sa poľnohospodárstvom.

Malý Báb: Doložený je 1365, od /1788/ mal jarmočné právo. Zemepáni boli tí istí ako vo V. Bábe. V /1787/ mala obec 111 domov a 528 obyv., /1828/ 71 domov a 496 obyv. Zaoberali sa poľnohospodárstvom. V 19. - 20. stor. mali tu majetky rodiny Scheyovcov. Kostol r. k. barok, postavený na mieste starého, relief na kazateľnici z okruhu Godeho z pol. 18. stor. Kaštiel secesný zo zač. 20 stor.

Rumanová: V / 1369/ Romanfalva, - maď. Románfalu – Rumanovčan, - ka. Tomanová v /1156/ - Thaman /1621, - Thoman /1369/.

Župa Nitrianska, okr. Sereď, kraj Bratislava do 1960, okr. Nitra, kraj Západoslovenský.
Obyvateľstvo: 1869-518, 1880-545, 1890-776, 1900-867, 1910-934, 1921-988, 1930-1030, 1940-1189, 1948-1285, 1961-1360, 1970-1254. Celkom má 1166 ha. Nadmorská výška je 160 m stred obce, 148-212 v chotári.

Obec sa spomína /1369/. Pôvodne bola pravdepodobne obcou roman. obchodníkov. V 16. stor. patrila Farkašovcom, Desseovcom, Szempetéryovcom a Šándorovcom. V /1715/ mala vinice a 40 domácností, /1787/ 103 domov a 422 obyv., /1828/ 55 domov a 385 obyvateľov.
Zaoberali sa poľnohospodárstvom. Kaplnka je barok z 2. pol. 18. stor., veža zo začiatku 20. stor. Kaštieľ neskoroklas. Z pol. 19. stor.

Pusté Sady: V /1352/ Kyurt, / 1773/ Puszta Kürt, /1920/ Pustá Kerľ, /1948/ Pusté Sady, pustosadský, -sadský, Pustosadčan, -ka, Sadčanka.
Župa Nitrianska, okr. Sereď, kraj Bratislava do 1960, okr. Galanta,
Kraj Západoslovenský.
Obyvateľstvo: 1869-466, 1880-529, 1900-587, 1910-593, 1921-606, 1930-668, 1940-751, 1948-711, 1961-729, 1970-720. Celkom má 83 ha. Nadmorská výška je 140 m stred, 129-174 v chotári.

Obec Kráľov. trubačov sa spomína /1352/. Patrila hradu Šintava, v 16. stor. Thurzovcom, od /1642/ Esterházyovcom, katastrálne ju začlenili do panstva Bernolákovo. V /1715/ mala 38 domácností, v /1784/ 74 domov a 351 obyvateľov, v /1826/ 60 domov a 419 obyv. Zaoberali sa poľnohospodárstvom, do /1715/ aj vinohradníctvom.
Malý Báb má časti chotára: Za pajtami, Podhájska, Farské, Lúky, Bočina, Nad Bočinou, Kopiarsky breh, Bagohedi, Zavinohradské, Pográni, Lišie diery, Malé režniská, Veľké režniská, Prostredná hora, Proti dubu, Árendy.

Potok vo V. a M. Bábe má názov Bábsky.

Veľký Báb má časti chotára: Zagard, Rítke, Široké, Veľké pasienky, Malé pasienky, Pirte, Udalaky, Konopnice, Zavinohrady, Kráčiny, Za humnami, Ravaslíky, Herekoncové, Kovačovské, Za Urbankom, Šiašpart,

Štepnice, Kíreš /les/, Za Kírešom, Kance, Zahradské, Lúky, Panské table, Alexandrov Dvor / majer/, Nový majer, Starý Majer, Dolný majer, Juhásna, Gát-Podgát, Tekenuš, Bagohed, Telek.

Rumanová má časti chotára: Búdy, Čertová, Horné vinohrady, Dolné vinohrady, Budaháj, Metcové, Dlhé, Zabudaháj, Veľké pasienky, Malé pasienky, Noviny, Ravaslíky, Malé háje, Veľké háje, Vysoké háje, Ritkáše, Malé noviny, Litrové, Udalaky, Toman, Slopy, Starý háj, Bočiny, Prílohy, Miklošháj, Table, Sliváše, Somoše, Tehelňa, Konopnice, Domoviny, Doliny.
Potok má názov Jarč.

Pusté Sady majú časti chotára: Prosnisko, Studená dolina, Záhrady, Zahumenice, Pográne, Petendy, Kapustnice, Piesky, Dráhy, Kopanice, Remarancie, Pádved, Kráčiny, Ugáty, Výsady, Belevárka.
Potok je Jác.

Báb, Rumanová a Pusté Sady ležia v plytkej dolinke juhozápadnej časti Nitrianskej pahorkatiny. Chotár je odlesnená sprašová pahorkatina, prevažne s hnedozemnými pôdami, v dolinách lužnými pôdami.

U všetkých je hromadná cestná zástavba s jadrom potočnej radovej, rozšírila sa na hromadnú. Z 19. stor. pochádzajú hlinené domy so slamenou valbovou a sedlovou strechou. Vstup do pitvora zdôrazňuje výpustok. Išlo prevažne o trojpriestorové domy s komorou. V prvých desaťročiach 20. stor. maľovali prstami na mokré omazané dvorové steny domov veľké vzory, ornamenty miestnych výšiviek, čo je západoslovenský variant.
Kroj ľudového typu Trnavského. V rámci jarného zvykoslovia vítali deti leto rozkvitnutými haluzami vŕb, ktoré ozdobili výduvkami ofarbených vajec, papierovými stuhami a retiazkami.

Na Nový rok nesmela gazdiná variť ani kohúta, ani zajaca, aby z domu neušlo šťastie.

PRÍRODA

Územie Bábu, Rumanovej a Pustých Sadov sa nachádza v rovnakých prírodných krajinských celkoch, čím všetky vlastnosti prírodného prostredia, ako aj podnebie, vodstvo, pôda a regulácia so živočístvom je tá istá príroda. Zapadá do nej les Kíreš, porasty Hájiky, v Kancoch a v Bočine. V Rumanovej Starý a Nový háj. Zem je prerývaná prudkými svahmi: Pirte, Tekenuš, Udalaky, Zagard, Bočina, Ravaslíky, Toman, Dráhy. Všetky tieto stráne a medzi nimi roviny a či mierne svahy sú tepelne výhodné, lebo niet plodiny a zrnovín, ktoré by sa v tejto hnedej, čiernej a piesočnatej zeme neurodili a aj nepestovali. Bez vinnej révy, tabaku, fazuľovín, maku, dýň náš chotár by sme si ani nevedeli predstaviť. V obilninách tu prevažovala raž, jačmeň, pšenica a málo ovos. Kukurica patrila medzi podstatné plodiny, ako i zemiaky, kŕmna repa a konope.
Rozšírené bolo siatie ďateliny, prevažne lucerky a rôznych iných zmesiek.
Pochvaľne môžeme uvádzať, že v nemalej miere stráne a záhrady oplývali rôznymi druhmi ovocia, lebo toto bolo hlavne pre deti zdrojom obživy nielen cez letné mesiace, ale aj v zimnom období, prevažne nasušené, alebo odložené vhodnou formou prezimovania, napr. vo vrchných vrstvách obilia.
Neodmysliteľnou súčasťou prírody je nám iste od pradávna Bábsky potok. Zo Zagardskej kotliny tečie cez uljacký háj, povedľa Kíreša a ku nemu z pravej strany už v dedine sa pripája potôčik z Tekenuša a Teleku. Na rozhraní chotárov V. a M. Bábu sa k nemu pripája potok Jarč, tečúci cez Rumanovú zo Šágu / Sasinkova/. Takto spojené pretekajú M. Bábom, Bočinou cez Krivý mlyn do chotára Paty, kde sa spájajú z pravej strany s potokom Jác, tečúcim z Bojničiek cez Pusté Sady. V časti chotára za Krivým mlynom bol tento potok bohatý na ryby zo sútoku Váhu pri Šali.

Uvádzané potoky neboli také upravené, ako sú teraz. V časti cez Ujlacký hj, popod Kíreš až po V. Báb, potom od konca Šomodi cez Krivý mlyn, po Patu a dohora cez Pusté Sady boli močariská až asi do /1923/, kedy sa vyhĺbilo a upravilo koryto, čo malo za následok odlet vodného vtáctva, hlavne divých kačíc a husí z týchto močarísk, ktoré sa rozprestierali v dolinách po celých šírkach.

Vtáctvo sa dovtedy dalo loviť iba na loďkách. Úpravou toku, i keď nie doslovne melioračným spôsobom sa doliny po oboch stranách nového potoka stali úrodnými poliami, na ktorých veľmi dobre rástla repa, konope, zelenina a iné plodiny. Táto zem bola bujná, ale nevýhodná, že pri letných búrkach bola zaplavená, lebo malé korytá nestačili na príval vôd. Za zmienku stojí, že Bábsky potok začína vytekať z prameňa /stoku/ pod Konopnicami. Potok zo Zagárda začal mať pramenitú vodu okrem povrchovej až po vyvŕtaní artézskej studne. Za Krivým mlynom sú vedľa potoka po patanský chotár /teraz poniže priehrady/ výdatné pramene od upravenia toku, ktoré zväčšujú z tohto miesta odtok vody.

Ako vidno, je to jeden podstatne sa nelišiaci krajinský celok s nížinami, kopcami s prerývanými úžľabinami a výmoľmi, na ktorých tu rástli a rastú buky, bresty, hraby, cer, vŕba, topoľ, osika, agát a iné, rôzne krovinaté porasty, ako je lieska, drieň, hloh a iné kroviny. Lesy boli bohaté na divú zver, ako zajac, králik, jazvec, kuna a srnčia zver. Veľmi bohatá bola vtáčia fauna. V stredoveku veľké množstvo lesov sa vyrúbalo a vyklčovalo na kúrenie a stavby, pričom odstraňovaním lesov vznikala úradná pôda.
Okrem toho ľudia potrebovali čím viac pôdu pre poľné hospodárstvo a tak nie div, že ubúdanie lesov malo až tak veľký rozsah. Vysušovaním močarísk sa získavalo len veľmi malé množstvo pôdy. Je nám dobre známe, že háje obkľučovali nielen naše dediny, ale obkolesovali priam tesne všetky cesty, teda

aj historické a len postupom času a vývojom spoločnosti lesy ustúpili až na také malé časti, ako ich súčasne máme.

VINOHRADNÍCTVO

Nedeliteľnou súčasťou nášho kraja je vinohradníctvo. Aj keď v dejinách nie je uvádzaná táto oblasť ako významná, predsa v našich lokálnych podmienkach môžeme hovoriť o veľmi starom vývine vinohradníctva. Keď zoberieme do úvahy, že Alexander a Šebuš, synovia nitrianského župana Tomáša v začiatkoch 13. stor. boli veľkými šíriteľmi pestovania viniča, bolo viac ako možné, že už vtedy sa tu vinohradníctvo zakorenilo a potom podľa možností v menšom a či väčšom rozsahu sa pestovalo. Inak je dobre známe, že v r. 1700 vinohradníctvo bolo u nás rozšírené, lebo muštom sa platili poplatky pri vydržiavaní farára.

Veď popreval'ovaná zem, najmä vchody do podzemných miestností /pivníc/ hajlochov sú toho svedkami. Najviac takýchto prevalenín sa objavilo /1930-35/ na Bagohedi, Za vinohradmi, ktoré majitelia polí potom zahádzali. Novšie miestá hajlochov boli ešte /1930/ v dobrom stave na celom úpätí Hájikov až k panskému hajlochu. Niektoré boli zbúraniny, ale medzi nimi boli i udržované, lebo slúžili aj k bývaniu chudobnejších rodín. V tom istom období podobné hajlochy boli v Rumanovej pod svahom smerom na Rišňovce k terajšiemu JRD, táto časť obce je i pôvodným miestom dediny. V Pustých Sadoch sa rad hajlochov nachádzal na pravej strane cesty v smere na Zemianske Sady.

Zachovalé ostali staré pranostiky vinohradníctva, ktoré sú často aktuálne i pre terajšie práce vo viniciach. Nie nadarmo sa hovorilo, že vo viniciach je práce naviac /okrem iných poľnohospodárskych prác/.
Najťažšou prácou bola kopačka, ktorá sa vykonávala veľkou širokou motykou s krátkou rúčkou a v čase od Jozefa po Juraja /19.3. – 24.4./.
Rezačka prevažne od Mateja po Jozefa /24.2. – 19.4./, teda do kopačky. Silné slzenie letorastov znamenal návrat mrazov. Dobrý čas na Jozefa zvestoval, že dá chleba i vína. Hovorilo sa: Čo plejačka pokazí, rezač nenapraví. Čo do Jána neodkvitne, do Michala nedozreje. Keď odkvitne hrozno do Jána, bude dobrá oberačka. Roboty vo vinohradoch sa mali ukončiť do Anny /26.7./. Od svitu do mraku tu bolo čo robiť a preto ženy svoje deti si brávali so sebou, taktiež i na poľné práce, niesli ich v baťohoch na chrbtoch, tragačoch, viedli za ruky. Na obed náhlili sa domov podojiť, opatriť hydinu, dobytok a svine.

DOMY

Stavby domov boli nízke, zo žltej hliny stavané spôsobom nabíjania /nabíjanice/, neskoršie z hlinených tehiel, potom z pálených. Pokryté boli slamou, zriedka šindlom. Otvorená kuchyňa nechýbala v žiadnom dome, lebo bola v nej na niektorej strane pec, ktorá slúžila nielen na pečenie chleba, poplamúchov, osúchov, koláčov, na sušenie ovocia, varenie kalkíšu, ale jej zadná časť, ktorá presahovala do vedľajšej izby, bola v tejto zdrojom tepla a vrchná časť / surd/ - detský kútik slúžila na hranie a najmä na spanie v zimných mesiacoch

Komín kuchyne bol súčasne udiarňou. Sporák /šporhelt/ v spodnej časti mal oblúkovitý otvor /kuteru/ a aj na protiľahlej strane pod ohniskom pece bola kutera, ktorá taktiež slúžila pre odchov malých-skorých kurčiat, kačíc a či husí, kým neodrástli. Steny, ako i klenbovitá časť bola vyzdobená

ornamentmi, na nich navešané prevažne taniere, šálky a misy. Zem, podlaha do rovna vymazaná blatom, pri menšom vyrúcaní okalovaním /riedkym blatom/ s plevami. V izbe pod hradami nechýbala podbitá doska, /polička/, slúžiaca na knihy, kalendáre a doklady. Dôležitejšie doklady boli uzamknuté v drevenej truhle.

Miestnosti boli nízke, opatrené dreveným stolom, stoličkami alebo lavicami, malými stoličkami /šamlíkmi/ pre deti. Pre ukladanie bielizne boli truhly. Stôl sa prestieral konopným vyšívaným obrusom. V drevených posteliach bola nastlaná vymlátená ražná slama /oklep/, posteľné plachty boli taktiež konopné, ako i uteráky. Na vrecia sa použila tkanina z konopného plátna /hrubšia tkanina/ vrecovina. Celkom boli tri druhy konopného plátna. Jemné bolo pre plachty, uteráky, košele, hrubšie na gate, spodníky, obilné plachty na hrubé vrecia.

Pod spoločnou strechou boli maštale a prevažne na konci domu prístavok pod strechou-úkol. Chlievy, hnojiská a kôlne boli osobitne. Vzadu za dvorom holohumnica / miesto na mlátenie obilia/, plevinec u menších gazdov, väčší gazdovci mali pajty, kde sa i mlátievalo a potom krma pre dobytok dávala. Stoh /kozel/ slamy bol vzadu v humne, za humnom záhrada s ovocnými stromami.

RODINA

Zriedka sa stávalo, že v dome bola jedna rodina, väčšinou dve-tri a tak sa dom stal domovom. Človek tu prichádzal na svet, zaúčal sa do práce, dospieval a zakladal novú rodinu. Po celoživotnej púti vyplnenej lopotou tvrdej práce, starosťami, radosťami bolo jeho želaním, aby tu navždy zavrel oči.

Keď sa tak stalo, v byte zastavili nástenné hodiny, zakryli zrkadlo, ktoré úkony mali hlboký zmysel. Keď zomrelo slobodné dievča, obliekli ho ako nevestu, mládenca ako ženícha. Starých do tmavých šiat. Do truhly im dali predmety, ktoré mali za života najradšej – boli im najpotrebnejšie, fajku, palicu, ihly a pod. Rozlúčka bola na dvore domova, zosnulého niesla ďalšia rodina. Dievča mládenci, mládenca kamaráti. Zlomenú sviecu niesla frajerka-frajer. Po pohrebe hostina-karmina bola za prítomnosti najbližšej rodiny.

Opakom smútku boli krstiny, narodenie dieťaťa, čo bolo slávnostným obradom a radosťou hlavne celej rodiny. Hneď po príchode na svet nového človeka bola kmotrovcom poslaná fľaša tvrdého / pálenky/ - radostník.
Rodičke nosili kmotrovci do kúta vo veľkom prútenom koši koláče, víno a pálenku. Krstná mať niesla krstniatko v slávnostnom oblečení-kroji na rukách ku krstu. Aby svet vedel, čo majú, perinka bola na povrchu opatrená / dečkou/ prikrývkou, buď modrou, keď bol chlapec, ružovou, keď bolo dievča. Pod poduškou v kolíske nebadane krstná mať dávala peniaze.

ODEV – KROJ

Základnou časťou ženského odevu bol konopný spodník-rubáč, nazberaný do pása, ponad prsia a popod pazuchy už voľný. Visel na ramenách / pleciach/ s dvoma oplieckami. V hornej časti bol lajblík-pruceľ, alebo jupka. Rukávce sa šili z toho istého materiálu – z konopnej látky, čo bolo však len na robotný deň. Mali krátke stánky, naberané do obojka a nad zápästím rukávy stiahnuté stužkou. Aj tu prevládala krížiková výšivka. Do práce nosili ženy sukne z plátna a na nich čierne zástere z potlačeného modrého plátna. Obutie do práce v lete bolo ako u mužov – pantofle.

Na sviatok ženy mali zástery z listeru, oblečené jupky, staršie ženy aj prucle. U žien celok dopĺňal plátený biely čepiec s čipkou vpredu na okraji a na ňom šatka-ručník. K sviatočnému odevu patrili rukávce s jemného plátna s čipkovou výzdobou, krajkami, alebo výšivkou na nazberaných manžetách /tacle/ a okolo hrdla nechýbal ku nim široký golier /krézel/.

Bohatá výšivka v hornej časti rukávcov komponovaná do obdlžníka sa robila hodvábnou niťou. Striedali sa v nej rozličné výšivkárske techniky, najmä však válkový steh v prevažujúcich farbách – žltej, červenej.

Svojou dekoratívnosťou sa rukávce stali jednou najefektívnejšou súčiastkou krojového celku. K rukávcom sa nosila sukňa zo súkna, sefírová, ťažkého hodvábu alebo plátená. Jej výzdobu tvorili v spodnej časti farebné oblemovania aj v troch pásoch. Spodok bol oblemovaný lemovkou /šujtášom/. Pod ňou škrobnice, v nedeľu, vo sviatok, na zábavách a iných slávnostiach, škrobnice boli dve, aj tri, aby oblúk bol čo najväčší. V spodnej časti sukňa a škrobnice museli byť však do rovna, aby vytvárali jednu rovinu. Boli z bieleho plátna. Pruceľ bol zo zamatu, atlasový, stromový alebo z hodvábu, pošitý farebnými stuhami a vyzdobený lesklými ozdobami /flitrami/.

K ženskému zimnému odevu patrili vlniaky, prevažne v čiernej farbe, glbaté, kockované so strapcami dookola. Tie sa udržiavali aj dodnes a sú zimným odevom starších žien. Zástere na sviatok listerové-čierne alebo plátenné /glot/, ktoré boli v spodnej časti vyšité pestrofarebnými ornamentmi / ruže, klinčeky, listy, tulipány/ v šírke 10-20 cm, pestrými farbami, aby výšivka vynikala.

Najdôležitejšou, najkrajšou a najvýstižnejšou súčiastkou sobášneho odevu okrem rukávcov, jupky, prucľa, škrobníc, sukne a vyšívanej zástere bola parta, ozdobená rozmarínom. Zhotovená z bielej jemnej látky, čipkami doplnená spolu

s blýskajúcimi sa zrkadielkami a flitrami, okolo hlavy obopätá hodvábnymi stuhami až ponad pás.

Účes a pokrytie hlavy sa menili podľa príležitostí a stavu nositeľky vlasov. Dievčatá chodili v stužkách, t.j. vlasy si zaplietali do dvoch alebo do jedného prúdového vrkoča /copu/. Stuhy mali obviazané okolo hlavy a voľne viseli nad vrkočmi.

K sviatočnému a zimnému odevu patrili čižmy, vždy s tvrdými vysoko lesklými sárami, vyšité na pätách žltými alebo zelenými osmičkami, podbité podkovičkami, opatrené vŕzgačkami, ktoré pri chôdzi vŕzgali, najmä pri chôdzi v kostole vydávali až prenikavý vŕzgajúci zvuk. Postupom času a prenikaním módy čižmy sa z nosenia ku kroju vytratili.

Mužský odev bol jednoduchý. Pre práce doma a na poli sa vyhotovoval z domácich materiálov. Konopné košele boli širšie pre spratnosť pri ťažkých poľnohospodárskych prácach a voľnosť ako i pre vzdušnosť proti poteniu. Pod krkom košele vyväzované tkanicami na gatiach rozporok sa uväzoval šnúrkami. Košele na nedeľu boli vyšité, ozdobené červenými výšivkami, u mládencov modrými. Sviatočný odev bol z jemnejšieho konopného plátna s bohatou výšivkou. Na ľavej vnútornej strane bolo vrecko na tabak, fajku a peniaze. Regrúti nosili obmotané rôznofarebné stuhy / stužky/ okolo klobúkov, ktoré im viseli po chrbte až poniže kolien, alebo zapnuté na prsiach s dĺžkou po lýtka. Ženích mal za klobúkom rozmarín.

Do práce sa nosili kožené pantofle, v zime čižmy z hrubšej pevnejšej kože, s tvrdými alebo mäkkými sárami, alebo obodraté sviatočné čižmy, ktoré boli z jemnejšej kože a lesklé. Oboje mali na opätkoch podbité podkovičky, na špiciach pliešky a na podošve klinčeky s vypuklými hlavičkami /cvok-majskeple/, aby sa pomalšie zodrali drahé podrážky.

Ústup krojovania bol pozvoľný, u mužov z dvoch tretín upadol už do /1900/ a len prevažne v žatevných a mlatebných prácach zotrvával ojedinele pre jeho výhodu. U žien však zotrval a pozvoľne sa tratil. Najskôr prácou služiek, kedy prevažná časť dievčat bola odkázaná na toto zamestnanie a kroj mali potom len zriedka oblečený. Tie, čo nešli do sveta, ako sa povedalo, zachovali si kroj spolu so ženami. Po /1945/ možno povedať, že len u jednotlivých dievčat ostal kroj i po vydaji. Na väčšie sviatky sa potom objavoval z príležitosti slávnostných podujatí. U žien sa udržal už len asi zo štvrtiny a teraz iba u málo žien je kroj ich odevom.

REMESLO

O remeslo v našej oblasti, jeho vzostupe a či množstve remesiel možno hovoriť iba v súvislosti s jednotlivými remeslami, ktoré miestne obyvateľstvo potrebovalo nevyhnutne pre život a rozvoj s prihliadnutím na širšie okolie, najmä miest a podhradných usadlostí, kde nastal rozvoj /1770/. Isteže základným druhom bolo obuvníctvo-čižmárstvo, kováčstvo spolu s kolárstvom a potom murárstvom. Boli to jednotliví roľníci pri súbežnom povolaní, zriedka len samostatní remeselníci. Keďže odev bol z domácej plodiny, nechýbalo tkáčstvo a tým aj lisovanie oleja zo semena konopí /semenca/. Rukodielne výrobné-malé manufaktúry s vlastným zariadením vznikli v mlynárstve, tkáčstve a pri lisovaní konopných semien. Nemohlo tu už vtedy chýbať ani hrnčiarstvo. Známy hrnčiarsky dom bol Št. Kružlíka, prvý dom od kostola, kde v okolí ešte donedávna boli výmole s vhodnou hrnčiarskou hlinou.

Prvé spracovanie oleja v zábojoch sa objavuje v druhej polovici 15. stor. a začiatkom 16. stor. U nás prvé záboje boli u občana Kameňa na Šomodi. Po rokoch však zhoreli, ale jedna klada bola zachránená a tak premiestnená do nových zábojov u Fr. Popelku, druhý dom od fary, kde ešte po druhej

svetovej vojne niekoľko rokov boli tieto v prevádzke. Záboje boli aj v P. Sadoch. Pre ozrejmenie tým, čo túto prácu nepoznajú, uvádzame výstižný popis.

Dobre vyčistené, vycudené, preosiate a suché semeno konopí-semenec sa prinieslo do zábojov spolu s určitým množstvom polienok-dreva. Semenec v mlynku sa pomlel aj dvakrát, aby bolo riadne rozpuknuté každé semienko. Takto pripravené sa dalo pražiť na prehĺbený murovaný šporák. Dokonale zohriate mletivo v množstve asi dvoch pecňov chleba sa dalo do hrubej plstenej nato upravenej vložky. V hornej časti sa obsah uzatvoril s klopniami a tak vložil do hrubostennej okovanej misy.

Základom lisu boli dve mohutné klady v tvare kocky, o dĺžke asi sedem metrov a hrúbke asi 70 cm. Konce, kde sa klady zbiehali, bol v kliešťach pántoch a medzi nimi miesto na vloženie misy. Na druhej klade oproti bol trvale upevnený hrboľ s pevnou obrubou, čo bolo ako protisúčasť misy.

Pri druhom konci oboch klád bolo koleso o priemere asi 2,75 metra. Cez hriadeľ kolesa prechádzal šroub s pravým a ľavým závitom. Otáčaním kola sa klady zatvárali-zbližovali, pri spiatočnom otáčaní roztvárali, pričom sa po podvaloch šmýkali. V obvode bolo koleso opatrené špicami toľko presahujúcimi po oboch stranách, aby sa pri silnejšom odpore-dolisovaní mohlo stúpiť na špice a váhou tela sa takto pootáčať a stláčať. Čím viac sa klady ku kolesu blížili, tým viac stláčali k sebe na druhom konci pripravenú tam hmotu. Vyvolaným tlakom olej z misy pomedzi plsť voľne vytekal do drevenej nádoby /šáfu/.

Po výtlaku oleja zostal už len vylisovaný odpad v podobe hrubostennej misky, nazvaný kúch, ktorý bol po rozmelnení s pokrájanou žihľavou veľmi dobrým výživným krmivom pre malé húsatá a kačičky.

OBCHOD

Lepšie povedané obchody v minulosti, v dobe, kedy u nás vznikali boli iste v židovských rukách. Pred prvou svetovou vojnou boli známe obchody /sklepy/, hostince /šenky/: V M. Bábe Rozembaum- Šomodský /hostinec /veľkostatok/, Vyčesaný /obchod, hostinec/, Berger /obchod/. Vo V. Bábe Weinberger- Šuhaj /obchod, hostinec, veľkostatok/. Panstvá, veľkostatky patrili židom. Tak napr. Strasser /1905/ sa dal prekrstiť, mal najväčší veľkostatok, majetok s dvomi kaštieľmi, titulovali ho aj ako grófa. Rozembaum-Manul, brat Šomodského, bol v M: bábe veľkostatkárom, ako aj Keszler, ktorý mal potom aj sklad stavebého dreva. V Rumanovej bol veľkostatok s majerom – Schvarc. Gazdovské majetky boli len v malom rozsahu, väčší roľníci vznikli až parceláciou po vojne.

KULTÚRA

Do prevratových rokov o kultúrnych pomeroch u nás nemôžeme ani hovoriť, lebo maďarizácia sama o sebe bránila tomuto vývoju. Kultúrny rozvoj za feudalizmu úzko s ňou súvisel tak, ako všade inde, lebo grófi prostredníctvom poddanskej dediny udržiavali svoju zemepánsku ideológiu a tým ovplyvňovali aj kultúre dianie, ktoré fakticky nebolo žiadne, iba vo zvykoch a piesňach ľudu. Až po vzniku prvej republiky sa dá hovoriť v tomto smere o vývoji. Školy zaujali popredné miesta v rozvoji kultúry za spoluúčasti učiteľov a miestneho farára Palovčíka, ktorý sa postaral aj o divadelné kulisne, čím sa začali nacvičovať a hrávať divadelné hry /Márnotratný syn, Hrob lásky, Kamenný chodníček a iné/, čo boli prvé lastovičky dotiaľ u nás neznámej kultúrnej činnosti.

VÝŽIVA

Náš ľud nedal sa v minulosti zahanbiť ani v prípravách jedál a tak pre pestrosť mal jednotlivé jedlá rozložené na dni v týždni. Známe a zaužívané jedlá boli prevažne zemiaky pečené, varené, zemiakové kaše, polievky a zemiaková baba. V strukovinách vynikala fazuľa /biela, strakatá/, hrach, cícer, slovenec, bôb, z ktorých sa robili polievky, omáčky a kaše. Z múčnych výrobkov najrožšírenejšie boli koláče /makové, syrové, orechové, lekvárové, prachandové z mletých sušených hrušiek/, krupičné a bobále posypané veľými hrubými krúpami. Najobľúbenejšie jedlá z cesta boli lokše, dolky, šúlance s uvedenými posýpkami, ďalej tažky, kotúče, halušky drobné a veľké, osúchy, plamúchy, ako i prevažne pre deti z kukuričnej múky sladkastý gerhen a z vyklíčených zŕn raži v peci pečený kalkíš, - ako detská maškrta.

ZVYKY A OBYČAJE

Vianoce – ich prvou predzvesťou bolo denné plieskanie dlhých bičov s krátkym bičiskom mládencami na vŕškoch a vyvýšených miestach, aby zvuk prenikal a šíril sa čo najďalej.

Ako všade inde, aj tu boli domovom radostí, najmä pre deti, ktoré nedočkave vyčkávali na stromček ozdobený prevažne po domácky vyrobenými okrasami. Od šikovnosti a vynaliezavosti starších detí a rodičov boli závislé ozdoby. O daroch sa hovorilo len skromne, jablká, hrušky, sušené slivky a orechy boli prevažne darmi pod stromček. Orechy boli i darom za spevy pod oknami, peniaze len ojedinele. So spevmi detí miešalo sa pod oknami vinšovanie a zatrúbenie pastiera, ako i vinšovačky úplne nemajetných občanov-žobrákov. Zvyky zapadli do celého diania, niesli sa po domoch, dvoroch, záhradách,

maštaliach, studne, hydinu a cez túžby dievčat v takom rozsahu, že ich tu nemožno ani vymenovať, čo ani nemienime.

Fašiangy, po tri dni muzika /cigánska kapela/ neutíchala pri tancovačkách mládencov a dievok. Začalo to v nedeľu od obeda a končilo v utorok o pol noci, lebo už bola škaredá streda. Zábava v utorok večer bola už prevažne pre ženáčov, ktorí dokazovali svoju ušlú mladosť a preto im patrilo do úmoru vyskákať sa v tancoch, za konope, ako sa spievalo a prevolávalo. Cez tieto fašiangové dni dievky na obed a večeru si brávali domov hudobníkov na stravu.

Nový rok mal tiež svoje kúzlo, ktoré začínali posledným dňom roka Silvestrom so zábavou – muzikou, potom vinšovačkami a úprimnými prianiami zdravia, šťastia a radosti v nastávajúcom roku. V prvý deň roka prianim bohatej úrody, dobrej úžitkovosti dobytka a gazdinám veľa hydiny nechýbal pastier s kašbírom /bubeníkom-hlásnikom/ vystrojenými halapartňou a operení grušpánom, ktorí súčasne ako družbovia s veselou náladou povolávali prítomných v dome na svadbu so škaredou stredou.

Máje, to boli skutočné symboly jari, rozkvetu, lásky a či aj nelásky. Dosvedčovali to pred domami dievok do výšky čnejúce, stuhami a fľašami ozdobené vrcholce májov. Opačne hnevom mládenca pre nevernosť predošlej frajerky bol tento vyjadrený suchou vŕbovou haluzou-vetvou na priečelí domu. Aby sa nezabudlo na namyslené dievky, bol im k hanbe od domu vysypaný chodník plevami.

Večerných zábav a radostí nechýbalo najmä pri driapaní peria, šúpačkách kukurice, výšivkách obrusov, záclon, plachiet a záster.

Keď už boli v hromade dve tri dievky a viac, isteže nebolo núdze o mládencov, ktorí z nich niekedy pre ľúbosť nespustili oči, inokedy sa však pretekali v huncútstvach a vyčíňaniach, až kým sa dievky nerozchádzali.

Dlhé zimné a či aj krátke letné večery mali taktiež svoju idylu a moc k pripútaniu sa k dedine a nezabudnuteľné boli spevy mládencov chystajúcich sa na vohľady pod okno, ako i zvuky hlásnickej trúby odbíjania hodín a typického spevu: „ Uderila dvanásta hodina....
Spev a vytrubovanie času hodín bolo u nás ešte po /1930/, kedy začalo zanikať.

K najstarším a obľúbeným spevom mládencov patrila iste tu zrodená pieseň „Idem od milej“ , ktorá po iných skupinových ozvenách piesní po večeroch a či nociach sa akoby z pravidla rozletela na záver: „ Idem od milej – už boli zore /ref./ . Už ma otec – už ma čaká /ref./ s levčou na dvore
/ref./. Nebi ma otec – nejdem ti robiť /ref./, zamiloval som si dievča /ref./,
budem sa ženiť /ref./ Ale tu vyvrcholilo, keď nie zborovo, ale iste jednotlive
/sólove/ sa ozvalo z iného konca dediny: „ Ja ťa ožením – až ťa vymlátim /ref./,
až ja tvoje mladé kosti /ref./ s levčou rozmlátim /ref./“ K tejto živej obraznej piesni zaslúžene patrila dedami nôtená: „Cez Báb vedie cesta rovná, po nej chodníček ...“ Samozrejme, že ako ostatné, tak i tieto zneli v tvrdom nárečí našich otcov a matiek už od pradávna.

Prebúdzanie sa rána spevmi kohútov, gagotmi husí, šromotom gazdu v maštali a potom zvukom pastierskej trúby k vyháňaniu ošípaných a kôz na pašu, bolo taktiež súčasťou toho, čo žilo v našom ľude ako prejav lásky k tomuto domovu.

POVESTI

Za označenými historickými údajmi sa pretláčajú k ozrejmeniu času povesti, ktoré sú u nás ozaj bohaté a dokresľujú ušlé dejinné epochy. Sú len akoby zrnkami čohosi, čo bolo, čo sa stalo.

A predsa tak prepotrebne pre nás dovádzajú k dávnemu včerajšku. Nepochybne je tomu tak, a preto o nich so záujmom hovoríme, píšeme a čítame.

Stredobodom je miesto, kde boli, pôsobili bieli mnísi- templári. Ústnym podaním – tradíciou sa zistilo, že áno, tam boli, odtiaľ vychádzali, boli tam videní. Od kostola na západ asi 100 metrov je miesto, ešte /1930/ bol tento priestor obmurovaný nízkym múrom majeru /Rozembauma-Manula/
s patričnými stavbami maštalí, kôlní, sýpok a veľkým priľahlým dvorom humnom, v ktorom boli stohy slamy a krmiva. Dvor však pustnul, lebo majiteľ bol i tak zlým hospodárom so zabodlačenými poliami a tým aj najnižšími úrodami na okolí. V objekte bola i pivnica, pomerne rozmerná, urobená pravdepodobne z nachádzajúcej sa tam chodby, lebo zadnú jej časť dal zamurovať majiteľ z obavy, že mu tade chodia kradnúť zo skladu obilie. Pivnica – jej chodba odtiaľ mala pokračovať smerom na kalváriu k prvému domu F. Chudáčka, kde sa nachádzala i nápadná priehlbenina.
Templári. Kto to bol? Bojovníci za oslobodenie Jeruzaléma od Turkov. Celkom bolo osem výprav, prvá výprava bola /1906/. V /1909/ znovudobytie Turkami a /1291/ celá Palestína nimi obsadená, kedy templári sa vrátili do svojho rodiska – do Francie, kde mali veľké statky. V /1311/ na viedenskom
koncile /cirkevnom súde/ bolo rozhodnuté rozpustenie rádu templárov. Niektorí poprední boli odsúdení k mučeniu. Keďže boli prenasledovaní aj kráľom, rozutekali sa aj do našich krajov.

Rozdelení boli na tri skupiny. Jedni pracovali na poli, orali, siali, kosili, kopali, ale konali i domáce práce.

Druhá skupina mala ráz vojenský, venovala sa vojenskému umeniu, opevňovali, strážili a kopali podzemné chodby, aby sa mohli schovať pred nepriateľom. Vynikali v jazdení, v streľbe, v šermovaní a v kováčstve.

V tretej skupine boli duchovní správcovia rádu-kňazi. V /1397/ bol u nás celkom zrušený rád templárov.

Druhá chodba z miesta mníchov mala ísť svahom až na koniec Šomodi. Predpokladané miesto jej ukončenia je dom L. Kružlíka, kde pri kopaní základov /1920/ bola objavená chodba. Na jej bočných stenách sa nachádzali vyryté tvary krížov. V jednom tomto symbole bol nájdený prsteň zo žltého mäkkého kovu /zlata/ s očkom. Alžbeta K., majiteľka si tento ponechala a čoskoro ho zodrala a očko z neho sa stratilo. Aby sa dalo pokračovať v stavbe domu, chodba bola prehradená a zakrytá.

Cintoríny a ich pôvod veku bol už označený. Židovský cintorín vznikol neskoršie. Najstarší cintorín však sa nachádza na prvom kopečku Hájikov nad Šuhajovou lúkou, terajšou reštauráciou. Občania ešte nedávno tam pre domácnosť brali piesok a narážali na kostry, čo bolo aj /1930/, kedy chlapci sa tam hrali s lebkami. Pozoruhodné bolo, že medzi kostrami sa nachádzali i hlinené hrnce s obsahom popola a bronzových predmetov, teda také, ako za domom D. Kušníra na Horekoncovej. Pozornosť nebola tomuto taktiež venovaná. Kopanie piesku bolo ojedinelé a kvôli kostrám odpudzujúce a tak sa zanechalo.

Z uvedeného možno predpokladať, že cintorín spaľovania mŕtvol bol tu už v dobe bronzovej, po opustení tohto spôsobu pochovávania miesto ostalo i naďalej pohrebiskom-cintorínom, z čoho vyplýva, že toto územie bolo stále obývané. Ba čo viac, uvádzané vykopávky v Rumanovej na JRD nasvedčujú tomu, že už od tejto doby sústavne cez bronzovú bývali tu naši predkovia do dnešných čias.

Rozsah močiarov nášho kraja pozdĺž potokov bol už vyznačený a preto bolo a je zrejmé, že ich priestor zapĺňala voda, bariny, bažiny, rákosia a bahná. Právom časti obce Močiare sa aj v minulosti takto hovorilo.
Domky tu boli učupené na vyvýšenom miernom svahu pod cintorínom a skoro možno povedať, že bez cesty, lebo ani len chodník pozdĺž ulice nebol chodníkom, ale udupaným blatom. Len po zamrznutej zemi a či pri teplom suchom lete bola ulica sprístupnená. Nebolo to len tu, ale o nič rozdielne podmienky neboli ani v časti obce Za potokom. Podobne tomu bolo v Rumanovej a v Pustých Sadoch

Močariská mali však i druhú tvár okrem blata a divého vtáctva. Boli domovom svetlometov, ktoré úkazy boli prevažne Bočinou, málo sa objavovali v časti dedín. Jediný jav v suchej časti obce bol hneď v prvom svahu Hájikov nad humnami Kosíkovcov a Hunákovcov /blízke susedstvo starého cintorína/, kde často horiace plyny tak silno blčali, že vyvolávali až hukot. To nedalo pokoja niektorým smelším občanom, lebo verili, že sa tam peniaze alebo zlaté bane vysušujú. Nuž dali sa kopať. Už boli hodne hlboko v zemi, keď tu razom cez veľké praskliny v zemi ozval sa silný hukot. Stačili ešte povyskakovať, keď v zápätí už aj ohne z puklín začali šibať a len- len, že ich ten ohnivý buják /tak nazvali príšeru/ tam nezničil.
Veruže už viac nešli poklady vykopávať.

Po močariskách v rozsahu, aké boli, nemalo čo zostať. Iba teplé pramene-spareniská, ako sa bežne hovorilo. Na troch miestach v chotári v rokoch /1930/ tu ešte boli a to pri potoku za humnami Slamkovcov a Durdijakovcov, lebo ako chlapcov nás varovali pred utopením v nezamrznutom potoku-barine, ďalej v potoku tečúcom z Rumanovej na hranici bábskeho chotára, kde v zime dolietavali divé kačice taktiež do nezamrznutej teplej vody. Voda nezamŕzala ani v priestore studne pri výmole a poblíž domu Karenovičovcov. Tu sa konkrétne uvádzalo z dávnejšej doby, že handrár idúci s koňom cez toto sparenisko sa tam utopil. Zo zvedavosti, či je hlboko v barine, občania z plti vopchali do vody pavúz, potom i druhý nadložili, avšak na obeť utopenia nenarazili.

Pri spomienke na výmoľ pri tejto studni stojí za zmienku, že pri braní hliny na stavbu domu razom v žltej zemi sa objavila iná zem v podlhovastom tvare a potom kostra stojaceho muža-bojovníka, ktorý v priestore pŕs a chrbta mal už prehrdzavený pletený ochranný pás so silnejšieho drôtu a po boku pravej strany šabľu s objímkou rukoväti v zápästí. Na objímke sme načítali viac ako sto vrypov seknutí od inej šable
a či meča. Prítomní starší občania šabľu vzali, že ju dajú richtárovi., vtedy Š. Božikovi, alebo notárovi. V súčasnosti záujem o šabľu bol, avšak sa nenašla, nebola objavená. Pravdepodobné je, že bojovník tam bol zakopaný za živa po tvrdom boji svojimi protivníkmi, keď ho dolapili, alebo už ako padlého po boji ho za údatnosť takto pochovali jeho spolubojovníci.

Alebo, naše knieža po vyhnaní-vypudení nemohol sa zmieriť s týmto osudom a preto sa rozhodol i napriek prehováraniu, so svojou družinou prekvapiť a poraziť protivníka s heslom: „ Radšej padnúť v boji, ako znášať potupu! „ Prekročil Dunaj, cez noc tajne oddychoval. Tajnejšie však zved /vyzvedač/ nasadol na koňa a na hrade oznámil túto zvesť. Obe bojové výpravy sa stretli

na ceste obkolesenej hájmi. Boj bol úrputný. Družina kniežaťa s nasadením všetkej sily zatláčala protivníka. Už dvakrát toľko padlo ich nepriateľov a boj nekončil, lebo im pribúdalo stále viac a viac posíl. Redli i rady družiny a keď nepomáhala ani zdatnosť kniežaťa toľkej presile, prebil sa k na ľavej strane bojiska, s koňom vyrazil pomedzi stromy a za začínajúceho súmraku unikal prenasledovateľom, ktorí sa v rojnici hnali za ním. Náskok mal už bezpečný pre únik, keď tu do cesty prišiel mu nepredvídavý bažinatý močiar, v ktorom hrozila len záhuba. Zastal, postavil sa na odpor, hoci protivníkov bolo čoraz viac. Jeho údatnosť však pri takejto presile bola málom. Vykopali mu hrob, do neho ho postavili a za čestný boj, pri sebe mu ponechali meč, ktorý mal v objímke rukoväti viac ako sto zásekov nami vtedy načítaných. Váhu mal takú, že v rukách oťažoval a nik z prítomných chlapov nedokázal ho rázne zodvihnúť a nim zašermovať.

Ožíva tu súčasne spomienka na hromadný hrob za Patou, označený pomníkom z čias bojov medzi cisárskými a košútskymi vojskami. Po bitke nevládnych ranených bojovníkov, alebo zomretých zvážali do tohto hrobu-jamy, zasypali vápnom, zaliali vodou a tak živých-neživých hromadne zakopali. Otec U. Kameňa ako povozník vyslaný z obce na koňoch s vozom sa zúčastnil tohto zvozu a pochovania.

Z čias tureckých vpádov zostala medzi ľudom spomienka, ako dve ženy debatovali /klebetili/ na lavičke pred domom a obe sa dušovali, že veru by svojho Jožka či Rudka nadali za ten živý svet do rúk tých bezbožných Turkov. Rázom však ozvalo sa dedinou: „ Turci idúúú! “ Obe ženy len čo toto strašné zvolanie začuli, sa rozbehli ukryť. Jožko a Rudko sa ukryli pod ľavičku. Turecký jazdci sa prehnali dedinou, deti nespozorovali a tak po užšom nebezpečenstve si mamy našli deti schúlené pod lavičkou.

Za prežívaných vojen ľud okrem úteku pred nebezpečím do blízkych hájov musel sa vopred postarať o živobytie a toto si zabezpečovať, lebo Okrem plienenia vojská rabovali, kde sa čo len dalo.

Uschovávať potraviny, najmä obilie v domoch, sýpkach bolo zlou skrýšou a preto obilie hneď po vymlátení a vysušení dávali do tzv. zbožných jám, ktoré boli vykopané do zeme v podobe terajších uhorkových fliaš a dno, ako i bočné steny, boli obložené otepou /ražnou/ slamou, zakryté drevenými prepáškami a nakopené zemou. Ešte zachované prázdne takéto jamy boli okolo vchodu do kostola / nie cintorínskej časti/, povedľa domov a cesty cez Šomoď. Starších prepadnutých takýchto jám bolo veľa na Vŕšku, pri ceste Za humnami a v M. a V. Bábe, podobne tomu bolo tak aj v Rumanovej a Pustých Sadoch. Časom boli zahádzané, najmä keď bolo do nich vhodené uhynuté zviera, krava alebo kôň.

Horšie to už bolo s dobytkom, najmä v zimných mesiacoch. Aby si tento uchránili, robili provizórne utajené maštale v stohoch slamy, kôrovia a či v húštinách porastov. Nechýbalo ani ustajnenie v maštaliach vykopaných v zemi, aké pri dlhšom táborení kopali a využívali aj rôzne vojská pre kone. Dôkazom toho je nedávno objavená takáto maštaľ v humne L. Bakaya.

Aktuálne je uviesť, že v nevojnových časoch pasenie koní bolo na Koniarskom vrch /kopci/ nad Bočinou, presnejšie nad tamojšou studňou. Tu sa pásavali kone pánov, zemanov a sedliakov. Koniari tam prespávali. Raz sa stalo, že ráno zavčasu medzi stádom koní zazreli pekného vraného koňa. Spočiatku sa obávali ísť za ním, potom sa predsa osmelili, ale ku koňovi nie a nie sa priblížiť, hoci svoje kone mali koniari dobre vycvičené. Nedalo im to pokoja. Tu však začuli hvízdnutie. Neznámy kôň zbystril sluch, slabo zaerdžal a keď druhýkrát sa ozvalo zapísknutie, kôň ako strela odcválal

do Bočiny. Hneď nato z toho smeru prišiel ku nim neznámy mladý muž a poprosil ich / nie požiadal alebo rozkázal/, aby o koňovi nikomu nehovorili a nechali ho pásť sa s ostatnými, že keď bude treba, príde si preň ako teraz. Priam si vydýchli, keď skončil hovor, ale keď sa im v ruke objavili podané dukáty, nezmohli sa ešte od väčšieho prekvapenia ani na slovko. Jeden z nich potom poznamenal : „Ale ten ho má vycvičeného!“

ZEMANI

Je dobre známe, že po pravej strane cesty smerom na Rumanovú bola zemanská usadlosť. Domy boli nízke, dvor mal tvar obdĺžnika a všetky okná a vchody smerovali do dvora. Vchodové dvere boli kryté klenbou nad vchodom, ktorý druh stavby bol zaužívaný aj v dedine – s výpustkom. Vchod do dvora bol len zo spodnej časti od cesty. Ešte /1930/ domky slúžili pre nemajetných, prevažne starých občanov. Bolo známe, že zemanský dvor i tu bol útočišťom mládencov pri verbovačkách, lebo keď sa podarilo verbovanému vbehnúť do tohto dvora, bol zachránený pred vzatím na vojenčinu.

Jednalo sa iste o dobre vybavený dvor, lebo mal aj svoju stavbu na pušný prach, strelivo a snáď aj zbrane, strážené nie však v objekte, ale na druhej protiľahlej strane za potokom, kde na návrší ešte /1930/ stála stavba za posledným domom Prachárov, za domom M. Vojtecha, zvaná prachareň. Je preto pravdepodobné, že ulička sa mala volať podľa prachárne, ale skrátením slova a ľahšou výslovnosťou sa zaužíval názov na súčasné pomenovanie Pracháre. Stavba bola na pozemku Weinbergera-Šuhaja, ako sýpka. Keď mu bola nepotrebnou , dal ju zbúrať. Po ľavej strane cesty nad úvozom zemanský dvor mal nie veľmi stavebne vynikajúcu kúriu, ktorá sa postupne zmenila na obchodné a krčmárske obydlie.

SVADBY

Toľko, ako okolo svadby, pred ňou i po nej sa akisto o ničom nehovorilo. Veď akoby nie. Prípravy, ako i celý priebeh bol okázalý, aby sa nepovedalo to, či ono.

Začalo to družbami, ktorí na klopne kabáta ozdobený pierkom z rozmarínu a mašľou stužky chodili týždeň pred svadbou povolávať rodinu mladoženícha a mladej nevesty k slávnostným svadobným obradom.

Jeden družba bol z rodiny nevesty a jeden zo ženíchovej. Povolávať sa chodilo nielen doma, ale aj do blízkeho okolia dedín. Družbovia s trstenicovými paličkami ozdobenými ako na odeve po zaklopaní a vojdení do domu sa prihovorili: „Nehnevajte sa, že sme ku vám tak smelo prišli. Nie je to z vôle našej, ani vašej, ale je to z vôle mladoženícha /x.y./, mladej nevesty /x.y./, krstné mená sa uvádzali v zdrobnelinách Janko-Marka, z vôle svadobných rodičov, ktorí vás pozývajú na / sobotu dňa/ k sobášu svätému, prstienku zlatému a vínečku červenému do svadobného domu na svadobnú hostinu, aj celú vašu rodinu!“

V nevýhode bol ženích, keď si bral dievča z inej dediny. Cestou na sobáš zastavili ho spravidla dvaja mládenci, najbližší priatelia nevesty, cez cestu prepásali reťaz a sprievodu sa prihovorili slovami: „Milý mladoženích! My sme záhradníci z tejto dedinky, pestujeme pekné, vábivé a voňavé ruže.
Dnešného rána sme však zbadali, že naša najkrajšia ružička nám chýba. Chodili sme hore-dolu po dedine a márne. Až tu pri stretnutí svadobného sprievodu sme zistili, že tú ružičku si nám odtrhol, k oltáru, k sobášu a do stavu manželského odviedol. My ti želáme, aby si odposiaľ s našou ružičkou, odteraz svojou ženou prežil najkrajšie chvíle života, aby to bola dobrou ženou a voňala po celý život“.

Druhý mládenec na podnose s vyzdobenými fľaškami v priebehu toho nalial tvrdé a likér do pohárikov a povedal: „ Pripíjam na vaše zdravie, šťastie a spokojnú cestu životom! Milý mladoženíchu, iste uznáš, že najkrajšia ružička stojí i tebe za /napr./ tisícku“. Ak mladoženích vypil do dna, to značilo, že súhlasí s cenou výkupného. Za časť výkupného sa mládenci v šenku zabavili s kamarátmi a za časť kúpili mladej neveste svadobný dar.

Ak sa nekonal obrad na ceste, mládenci pri večeri dali tú časť peňazí do vienka, alebo priniesli dar. Starý svat však mal právo dávať podmienky výkupného, čím boli prevažne tri hádanky, ktoré museli mládenci uhádnuť, napr.

1. Boh to nemal, svet to nemal, čo verný sluha svojmu pánovi dal? /Krst/
2. Kde zasvietilo slnko raz a odvtedy tam nesvietilo a ani nesvieti?
/Na dne mora, cez ktoré previedol Mojžiš Židov/
3. Jemu sa chcelo, jej sa chcelo a toho, čo mali medzi nohami, tomu sa nechcelo ? /Oslovi sa nechcelo utekať, keď niesol Jozefa a Máriu s dieťatkom uniknúť pre Herodesom/

Pred svadobnou hostinou ožil celý dom. Kuchárky mali plné ruky práce, aby sa všetky varenia a pečenia vydarili, aby čo to neprihorelo. Najviac obsluhovania bolo okolo mladej nevesty. Veď len riadne upravenie kroja, najmä škrobníc, rukávcov dalo veľa práce a čo ešte upravenie vlasov pod partou, ktorá musela byť na hlave ako uliata. Nevesta s partou na hlave bolo to, čo najviac každému hosťovi, mladoženíchovi a ostatným prizerajúcim po ceste na sobáš a zo sobáša padlo do oka. Zaháľať nemohli ani družbovia, ktorí ešte raz za cieľom skorej účasti na svadobnej hostine obišli všetky domy svadobčanov v dedine a súrili ich do svadobného domu, kde sa zišla celá rodina.

Za doprovodu prvého družbu a úvodnej piesne pred domom ženícha „ povedzte nám susedoví, kde bývajú ...oví, atď.“,
Nevesta musela prekročiť prah dverí, nie naň stúpiť, aby vošlo s ňou šťastie. Natreli jej ústa medom, aby jej reč bola sladká. Obe svadobné zhromaždenia po pohostení odišli k sobášu. Je len samozrejmé, že bez rozlúčky a požehnania rodičov sa tak nestalo. Svadobný sprievod s cigánskou hudbou prechádzal dedinou za veselého spevu. Svadobčania v rukách s fľašou vína a nastoknutým pleteným koláčom /bránou/ cez hrdlo fľaše pri jej dvíhaní najviac výskali. Náhodne idúcim občanom okolo sprievodu, najmä však známym dávali z vína upiť. Ženy v šatkách uschované koláče hádzali cestou pri sprievode čakajúcim deťom, ktoré veru uchytili každý koláč.

Za vrch stola / na čelnom mieste/ sedeli mladomanželia. Po jej strane jej krstní rodičia a po jeho strane jeho / starý svat, svatka-široká/. Muzikanti nezaháľali a len pri prerušení vinšov a podrovnáviek hudba utíchla. Rozhodné slová mali svatovia, riadiacu činnosť mal prvý družba a prvá družica, lebo oni začali prinášať jedlo na stoly. Cez večeru bol potom celý rad ustálených zvykov, sprevádzaných rôznymi veršami.

Starý svat motlitbou pre jedením ďakoval za božie dary, ktoré tu budú Požívané, a tak potom prvý družba družbovskou palicou po zaklopaní na veraje dverí prerušil hudbu a vravu, pričom sa opýtal svadobčanov s výzvou : „ páni mladší, páni starší, obzvlášte starí svati naši, slobodno k vášmu stolu pristúpiť a pár slov premluviť? „ Dostal iste kladnú odpoveď „Ano“. Predniesol potom zameraný verš k veci a na jeho konci zvýšeným hlasom zvolal: „ Hore muzika!“ Slák primáša na to zatiahol rezkú melódiu.

Tých vinšov, prianí, podrovnáviek po celý čas svadby s veselou náladou bolo potom ozaj veľa a pre ukážkové ich náplne uvedieme aspoň niektoré.

Do vody: Naše kuchárky vám skazujú, že keď chcete božie dary požívať, musíte si čisto, ale čistúčko ruky poumývať, lebo cestou k nám ste pochodili po všelijakých cestách-necestách a strčili ste prsty, možno i celé dlane, kde nebolo treba. Táto vodička je čistá, tečie z Jordána mesta, kde sv. Ján krstil Ježiša Krista. Kto sa touto vodou umyje, od všetkej nečistoty zbavený bude. /Družba niesol vodu so šatkou na utretie, do vody sa hádzali mince pre kuchárky./

K polievke: Viem, že nejeden z vás sa na mňa už zlostí, že tu stále meliem táram a o vás sa nestarám. Pri tanci ste vyhladovali a na hlad nemysleli. Ale teraz vaše tváre smutné a bruška hladné táto misa rozveselí, lebo je v nej najchutnejšia polievka zo všetkých polievok. Lenže dávajte trochu pozor, lebo je horúca a páli. Zvlášť vy, moje družičky, aj roztomilé svadobné mamičky, dajte si pozor na tie svoje dlhočizné klebetné jazýčky, aby ste na zlé časy zabudli a o svadbe po svadbe len po dobrom spomínali!

K mäsu hovädziemu: Kuchárky mi prikazujú: „ Núkaj, družba hosťov, nech že pijú!“ povedzte však, dá sa na prázdny žalúdok v zdraví piť? Nedá, veď to by mohlo uškodiť. Ale po tejto hovädzinke si môžete dať i po skleničke. Veselo sa do nej dajte, ak vám chutí, zapíjajte a do bieleho rána sa pekne svorne zabávajte. Mňa smutného si nevšímajte! Na zdravie!

K mäsu pečenému: Chodil som vám raz po horách, po širokých rovinách, kde som stretol človeka, čo ma upútal z ďaleka. Hoci mal dlhú briadku, zdravé líca bez vrásku, išiel ako srnka ľahko, medveďa by zvládol vratko. Pýtam sa ho: Čím sa živíš brate? On mi na to: vínom a pečeným mäsom, kamaráte! Preto aj vám radím, kto chce dlho a zdravý /byť/ žiť, musí víno a pečené mäso v chuti užiť!

K mäsu bravčovému: Do kuchyne ma pozvali a takto mi povedali:“ Zober toto, milý synku a zanes hosťom bravčovinku! „ Ale pozor ! Mladoženích si z nej nesmie vziať, lebo dostane na chrbát! Najprv bude mladá nevestička a po nej svadobná mamička. A potom ak sedíte rad radom si z nej môže každý vziať. Ak príde i na mladoženícha rad, tak potom si aj on môže z nej, ale len malý kúsok vziať. Kým však príde na mladého zaťa ten dlhý, dlhočizný rad, tak zatiaľ nám budú muzikanti rezko hrať! Hore muzika!

Ku kohútovi: Také ja vám zviera nesiem, že sa pod ním celý trasiem. Veľká je naňho vina, že nechodil sedem rokov do kurína. Ploty, brány preletoval, doma nikdy nenocoval. Ani na mňa nepočúval, keď som mu vždy pripomínal: „ Kohútik, kohútik, čo robíš? Uvidíš, že zle pochodíš!“
Už sa moje reči splnili: tu ho máte na tanieri! / hlas, dajte ho sem/ Nemôžem, Nemôžem! Ten kohútik s rozmarínom v zadku patrí mladej neveste! A preto: Nech je nevesta do rána, ako ten kohútik hore nohama!

K chrenu: Cítite, ako tu pekne rozvoniava chren? Strúhal som ho takmer celý deň. A keď bude družičkám, ale i svadobným mamičkám do plaču, dám im zahrať, nech sa rezko vyskáču: Hore muzika.

V vínu: povráva sa, že vraj Kristus pán v Gáni Galilejskej urobil z vody výborné víno. Lenže on ho urobil v kamennom džbáni. Ja vám však nesiem toto v sklenici z /.....ej/ pivnici. Neviem síce, či je z vody, ale dúfam, že vám neuškodí. Preto vzácne svadobné mamičky, ale aj vy, moje milé roztomilé družičky: pite, pite zo svojich skleničiek, aby vám nevyschol ten dlhočizný jazýček! Veselo si popíjajte, prekrásne zaspievajte a družne zabávajte!

K sliepke: Ctené svadobné zhromaždenie, chcem kratučké premluvenie: Kuchárky, sliepku keď uvaríte, takto ju rozdelíte: Mladej neveste dáte čelo, aby sa jej spať nechcelo, ženíchovi dajte hrdlo, aby nespal ako trdlo. A družičkám dajte krídla, nech každého chlapa vidia. Pečienku nech ženy majú, na mužov si pozor dajú. Srdce dajte všetkým hosťom, aby šli domov s plným košom. A perie? Nech vietor berie! Otvárajte rýchlo dvere! Všetko vínkom zapíjajte a veselo si zaspievajte! Na zdravie!

Za veselej hudby a pekných spevov bolo sa čo zvŕtať s tanečnicami a tanečníkmi, ozaj až do rána, až do rána bieleho. Okrem bežných tancov nechýbal ani ručníkový tanec, zvaný boskávaná, ktorý bol očakávaný najmä mládežou a ďalší tanec v kruhu všetkých svadobčanov nesmel na žiadnej svadbe chýbať, lebo mladoženích ako i nevesta museli v tomto tanci keď aj na krátko vyvrtieť všetkých mladých a či starých svadobných hostí.

Veľmi veselý a vtipný bol častokrát pri svadobnej hostine príchod „Cigánky“ preoblečenej ženy, ktorá priniesla malé dieťa / bábiku/ na rukách s vyhrážkami mladomanželovi, že je to jeho dieťa, so zámerom mlčania po zaplatení za neveru.

Žiadna svadba sa neobišla bez vyberania do vienka, čo bolo povinnosťou družíc s milými veršovanými prosbami a potom ešte krajším poďakovaním za darované zlatky.

V priebehu polnoci bol jeden z najdôležitejších obradov-čepčenie, snímanie party mladej neveste, čo sa neobišlo bez svojráznych obradov, spevov, žartov.

REČ NAŠA

Hovor tak, ako počuješ, píš tak tvrdo, aká tvrdá je tvoja reč. Reč naša, rodná, tvrdšia už nemohla byť. Ztvrdla v ťažkom pracovnom živote, kedy sa myslelo iba na dorobenie chleba pre deti a pre seba.

Pri zakladaní spisovnej slovenčiny A. Bernolák iste bral slová tvrdosti a výslovnosti z nášho kraja, lebo nikde inde sa nehovorí tak tvrdo ako tu v Bábe, Rumanovej, Pustých Sadoch, Sasinkove /Šágu/. Ani v okolitých obciach tvrdosť reči sa tejto našej nevyrovná, lebo sú tam pridávané prvky slov iného nárečia, ako napr. trnavského, nitrianského. Žartovne, ale pravdivo sa hovorí, že i železo je u nás tvrdšie ako inde, lebo sa povie – zelezo.

Je opodstatnené uviesť, že v chotári blízkom Močenku, teraz v Sládečkovciach / teraz zase Močenok/ je výslovnosť tak isto na úrovni našej, s rozdielom, že sú tam vplyvy maďarskej reči. Zostáva však zrejmé, že tu Bernolák mohol byť, lebo zdržoval sa tam Jozef Kluch /1748-1826/, mecén bernolákovcov, kde aj zomrel a Jozef Varum /1763-1838/ podporovateľ bernolákovského hnutia, ktorý tu taktiež aj zomrel.

Aby o pravdivosti najtvrdšej reči Slovenska bol tento záver hodnoverný a naše slová už zabudnuté zostali známe pre pra-pra-vnukov budúcich pokolení, uvádzame, ako zneli ešte dlho po /1930/, ba aj v súčasnosti nechýbajú, keď aj tak tvrdo ako tomu bolo s pripomienkou, že bez mäkčenia: Kone tahali pnáky /pne stromov/,- kerý si na nebesi, - ričica = riečica, - mlíko = mlieko, - čírny chlíb /chlieb/, - lík = liek, - kozel = stoch slamy, - rárohy = veci málo potrebné, - zháčit = sprotivieť, odoprieť, - cuchtila = vybila rukami, - zhibríčit = nadobudnúť, - valadinka = prikrývka, šatka, - nehav = nechal, - denglavý = slabý, chorľavý, - zagánit = zle pozrieť, - poví = povie, - fektovat = palicou

sa zaháňať, - príštver = pomocné ojo do dvojzáprahu, - šarag = kŕdeľ, - cica = kožušina, golier, ale aj mačka, - plichtit = približovať, zaliečať sa, - hovado = hovädo, - čakla = žrď s hákom / prevažne na výťah vody z plytšej studne/, šarapatky = ulapenie sa vzadu napr. za sánkami, - uhel = uhlík, uhol, - čulek = teraz, - šubra = ufúľaná žena, - rajčura = hra / v rôznych tvaroch v oráčine vyšlapané chodníčky v kruhu, alebo v štvorci pre hru behania a chytania/,
- fokoš = druh hájnickej palice-valašky, - just = na protiveň, - gepel = strojné zariadenie za ťahu koní na rezanie šečky, mlátenie obilia, - šenk = hostinec, krčma, - sklep = obchod, - šentíš = výčapná miestnosť olatkovaná, opatrená dvermi a okienkom v hostinci, - cajch = kvasnice, - madžga = plytko vykopaná plytká tráva

Madža = malé tučné dieťa, - bafla = ušúľaná hrubá cigareta, - ufujazdil = ušiel, zutekal, - krachelka = dobrá sódová malinovka, - štranek = povraz /inak na štrangu/, - lofana = palica na odbíjanie lopty pri hre, - odlifrovat = odviesť proti svojej vôli, - hóra = povala, - heglo = trhlo po údere, páde, - knutel = drevená krátka páka na viazanie snopov provieslami, - ní = nie, - nije = nie je, - masár = mäsiar, - ovocí = ovocie, - pérí = perie, - svítí = svieti, - pet = päť, - padesát, - krísev = kriesil, - bílit = bieliť, - ví = vie, - neví = Nevie, - poví = povie, - čá = čia je, - bov = bol, - cíl = cieľ, - hybaj, ic = choď, - hôbaba = z blata pri kúpaní v potoku urobená hrubostenná miska, ktorá sa hádzala na zem otvorom a spôsobila zadunenie, - spívat = spievať, - dalej = ďalej, - deti = deti. Len niektoré výrazy sú tu uvádzané, ale vystihujú i tak bohatosť slov, ktoré doteraz sotva kde počujeme.

K uzavretiu tejto kroniky nemáme už podstatného materiálu, ale k úplnému ukončeniu zostali v nej ešte voľné okienka, ktorých vyplnenie je však na nás, ďalších, aby sme nevyčerpané krásy nášho ľudu obohatili novými príspevkami z tak drahého a milého kútika nášho kraja, ktorý i po strádaniach nám ostal i naďalej verný v starších i mladších spomienkach.

Pre úplnosť našej kroniky ostávajú však ešte pootvorené, neobjasnené a nedoplnené chýbajúce miesta. Naša snaha o ich zaplnenie je však primalá a preto v spolupráci očakávame:

Od archeologického ústavu SAV v Nitre – Hrad, že odkryje a objasní neznáme miesto sídla – kostola bielych mníchov – templárov a podobne pohrebisko na Horekoncovej a cintoríne pod Hájikmi.

Od MNV, farského úradu a Slovenského pamiatkového úradu, aby bol vykopaný stĺp hanby, po jeho úprave postavený na pôvodné miesto. Označiť miesto šibenice-popraviska prijateľným spôsobom na Bagohedi.

Od starších občanov cestou MNV by sme radi dozvedieť, kde sa nachádza šabľa s rukoväťou, aby sa dalo podľa jej vzoru odhadnúť, z ktorej doby pochádza a prípadné okolnosti, za ktorých tam bola s bojovníkom zakopaná.

V spolupráci MNV, JRD a ONV pokúsiť sa o navŕtanie teplých prameňov v úseku chotárov, ako je uvedené, čo by v kladnom prípade malo všestranný užitočný význam.

Ďalej navrhujeme, obnovenie poriadanie bábskeho jarmoku / na Ignáca/ aspoň raz za päť rokov so zachovaním vyvesenia meča, prípadne alegorickým

objasnením potrestania osôb za prekročenie skutkov spôsobom pripútania k stĺpu hanby.

V čase jarmočných dní nocí prevádzať hlásnikom s halapartňou odbíjanie nočných hodín s príslušným spevom. Pre zachovanie krojov a výstroja hlásnika vo veľkej miere by prispelo vytvorenie pamätnej izby pre uvedené účely.

Z á v e r – Nech pre nás, náš ľud vyznie v slovách:

Počul som raz, že otčina je nie len zem, ohraničená hranicami, kraj, kde som sa narodil a ktorý mám najradšej, ale že je to i obloha, čo sa belasie nad tým krajom.

I vŕba, čo tu rastie, i reč, čo tu zvučí, i vtáčik, čo tu spieva, i hora, čo tu hučí.

I kvieťa, čo tu rastie, i smiech, čo tu zvoní, i každá slza, čo tu vypadla.

Zo smútku a radostí, z nevädze našej a našich bralísk, z našich chalúpok, z našej histórie, povestí a bájov, že je naša krv a naša otčina spradená.

I verím, že je to tak.

Bolo mi cťou a zároveň potešením prepísať tieto riadky.
Hlboko sa skláňam nad prácou autora.

Peter Nemeček /2015/

P.S.
Jeden krásny citát, ktorý mám nesmierne rád:

Kto si neváži históriu, nemá právo žiť v prítomnosti a nieto myslieť na budúcnosť.

Veľa zdravia Bábani !
A tí čo milujú ..... *P.N.*.

Vysvetlivky k názvom častí chotára:

Bagó hegy = močkový vrch – vŕšok

Bakó hegy = katov vŕšok

Tekenuš = Teknö- koryto – údolie

Gát = hrádza

Telek = fliačik- kúsok zeme

Kíreš = / Köres/ - okrúhly les

Királ = kráľ, - Kir od slova kráľ, es – je pridané inak kráľovský les.

Šiašpart = Šia = krk, zúženie, svah potoku, part = pobrežie

Pirte = Prte, chodníčky od zveri, prevažne od oviec

1. Kroj mladej nevesty s partou

2. Zadná časť party

3. Dievka v kroji

4. Pohľad na zadnú časť kroja

5. Dievka v zahraničí (1928)

6. Žena vo sviatočnom kroji

7. Žena vo sviatočnom kroji zo zadu

8. Pri pradení konopí

9. Kroj ženy vo sviatok

10. Kroj ženy vo sviatok zo zadu

11. Kroj v období r. 1930

12. Krojovanie pri slávnostiach

13. Cestou z kostola na Veľkonočné sviatky

14. Regrút v rokoch 1940

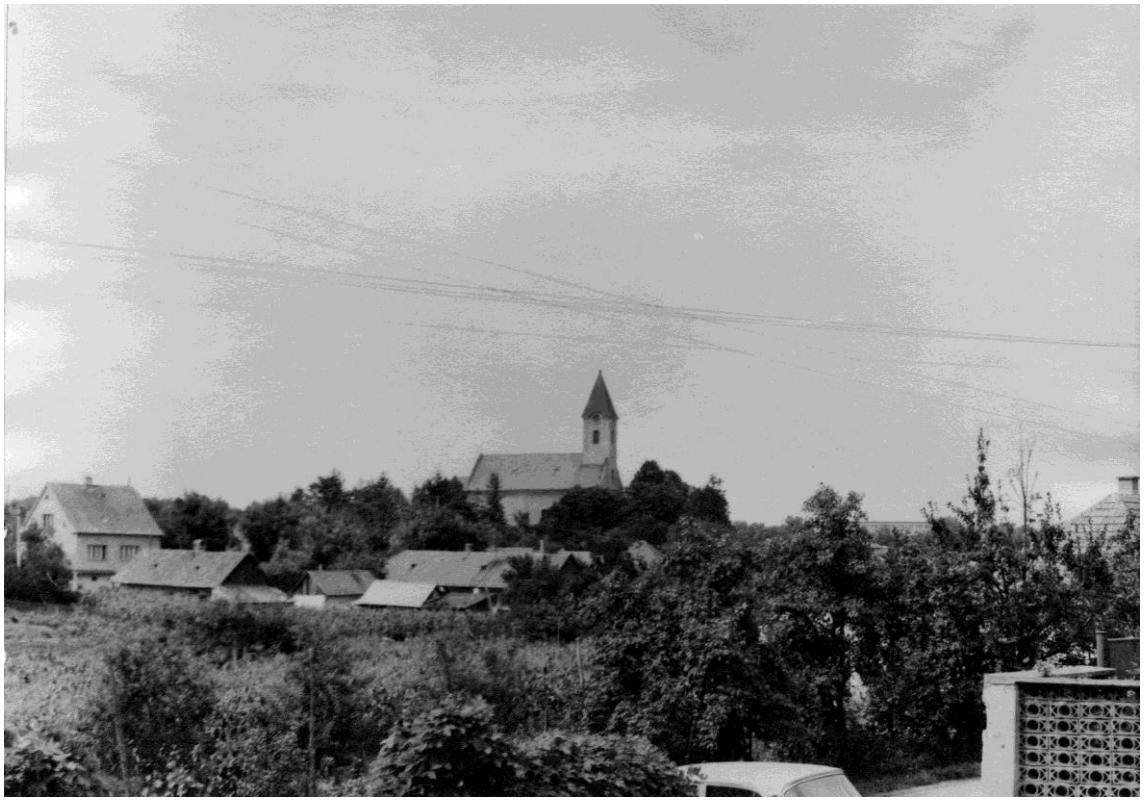

15. Celkový pohľad na kostol

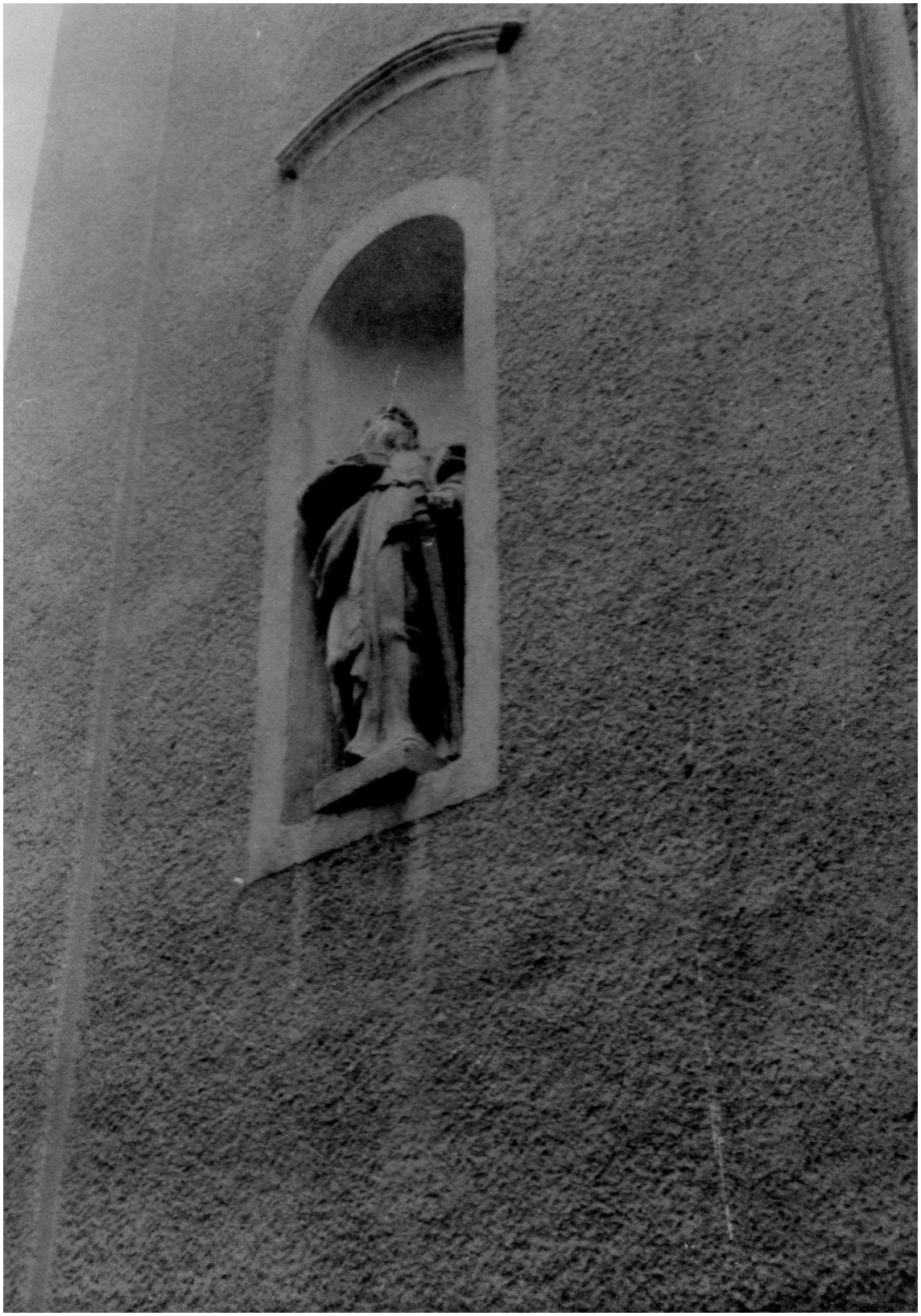

16. Priečelie kostola z pravej strany

17. Priečelie kostola z ľavej strany

19. Kazateľnica v kostole

20. Chórus v kostole